

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Наукова бібліотека

Бібліотека в освітньому просторі

Інформаційний бюлетень № 29

Національно-патріотичне виховання студентської молоді у бібліотеках ЗВО в умовах воєнного стану

Хмельницький
2024

Видається за рішенням методичної ради наукової бібліотеки

Хмельницького національного університету

від 28.09.2004р.

Головний редактор видання — Айвазян О.Б., кандидат історичних наук,

директор наукової бібліотеки

Редколегія: Мацей О.О., Молчанова С.А., Костюк О.О.

Відповідальний за випуск — Мацей О.О.

Бібліотека в освітньому просторі. Національно-патріотичне виховання студентської молоді у бібліотеках ЗВО в умовах воєнного стану [Текст] : інформ. бюл. для працівників бібліотек ЗВО Хмельницької області. №28 / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. О. Костюк ; гол. ред. О. Б. Айвазян. – Хмельницький : ХНУ, 2024. – 84 с.

У двадцять дев'ятому номері інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому просторі» зібраний актуальний матеріал, що висвітлює досвід діяльності бібліотек ЗВО Хмельницького обласного методичного об'єднання з національно-патріотичного виховання, пропонуються також матеріали конференцій та досліджень, зокрема й краєзнавчих, в яких розглядаються основні напрями та підходи, що можуть бути використані бібліотечними фахівцями для підвищення ефективності національно-патріотичного виховання.

Анотований список літератури за темою бюлетеня складений на основі електронного каталогу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Видання призначене для широкого загалу працівників бібліотек.

ЗМІСТ

<u>Слово редактора</u>	4
<u>Консультації фахівця</u>	
<u>Диха С.В. Російсько-українська війна в сучасній українській літературі (на допомогу бібліотекарю у проведенні інформаційного огляду)</u>	5
<u>З досвіду колег</u>	
<u>Молчанова С.А. Роль бібліотеки в національно-патріотичному вихованні молоді (за результатами опитування в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету)</u>	15
<u>Бланк анкети «Роль читання у формуванні патріотичного світогляду студентів»</u>	27
<u>Мельник Т.Б. Формування національно-патріотичного світогляду студентів: з досвіду роботи НБ ХНУ</u>	30
<u>Фоміних В.В., Ленчицька Л.І., Сидоренко О.П. Психологічна підтримка студентів під час воєнного стану (на прикладі наукової бібліотеки ХНУ)</u>	41
<u>Таланчук О.Б. Волонтерська діяльність наукової бібліотеки Хмельницького національного університету</u>	50
<u>Книжкова полиця</u>	
<u>Кандул А.Г. Національно-патріотичне виховання студентської молоді в умовах воєнного стану. Дайджест (за матеріалами конференцій та періодичних видань 2022 – 2024рр.)</u>	58
<u>Посітко Л.А. Просвітницька діяльність бібліотеки: презентація краєзнавчих біобібліографічних покажчиків</u>	73
<u>Анотований список літератури за темою бюлетеня</u>	82

Слово редактора

Айвазян О.Б.,
кандидат історичних наук,
голова обласного методичного об'єднання,
директорка наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Патріотичне виховання молоді завжди було одним із пріоритетних завдань діяльності бібліотек, але сучасні реалії висунули нові вимоги й потребують розширення цієї важливої місії. Головною причиною, що змушує бібліотеки закладів освіти акцентувати особливу увагу на національно-патріотичному вихованні, переосмислити свою роль у цьому контексті, є російська збройна агресія проти України.

Органічне поєднання освітнього процесу та виховання у закладах вищої освіти дає можливість не тільки підготувати висококваліфікованих спеціалістів, а й виховати соціально активних та національно свідомих громадян з глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, патріотичними почуттями, носіїв найкращих надбань національної та світової культури. Вагому роль, без сумніву, у цьому відіграють бібліотеки. Патріотичне виховання у бібліотеках ЗВО має на меті сприяння розвитку національно-патріотичної свідомості молоді, зміцнення духовної стійкості, розуміння власної відповідальності за майбутнє України, готовності захищати її незалежність, цілісність і суверенітет.

У даному виданні ми зібрали матеріали, що висвітлюють різні підходи, практики та інновації у сфері національно-патріотичного виховання молоді, зокрема й краєзнавства, як потужного засобу зміцнення єдності і цілісності України. Ми прагнемо, щоб цей досвід став корисним для всіх, хто докладає зусиль до формування свідомої, відповідальної та патріотично налаштованої молоді.

Консультація фахівця

Світлана Диха,
завідувачка відділу зберігання фондів
наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Російсько-українська війна в сучасній українській літературі

(на допомогу бібліотекареві у проведенні інформаційного огляду)

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню теми російсько-української війни в сучасній українській літературі. Проаналізовано, зокрема, твори з фонду наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, в яких висвітлено події, які відбувалися під час війни, героїзм українських військових, внутрішні переживання персонажів, а також вплив війни на суспільство і особистість. Матеріали статті будуть корисними для бібліотекарів, які організують інформаційні огляди та усіх, хто цікавиться сучасною літературою.*

***Ключові слова:** російсько-українська війна, українські письменники, художня література, сучасна українська мемуаристика, національна свідомість, патріотизм, бібліотека.*

У лютому 2025 року виповнюється 11 років від початку збройної російської агресії проти України та три роки від початку повномасштабного вторгнення. Ця трагічна сторінка в історії нашої країни знайшла своє відображення у творчості багатьох українських літераторів. Здається, що можуть письменники під час війни, коли слова втрачають сенс, а метафори мертві? Збирати свідчення про воєнні злочини РФ та документувати жорстоку історію, що розгортається на наших

очах, віршувати страшні воєнні емоції, а ще воювати зі зброєю в руках, волонтерити, лікувати розбиті серця... Як і багатьом українцям, письменникам довелося вчитися виживати під окупацією, втікати з-під обстрілів, ставати вимушеними переселенцями й біженцями. Їхні твори про війну – це не тільки тексти про героїзм і зраду, любов і ненависть, страждання та радість тощо, це, насамперед, намагання усвідомити себе як націю, знайти точки опори для себе, близьких та рідних, донести до людей правдиві історії.

Чи не найперший в Україні, справжній військовий бойовик, заснований на реальних подіях, створений **Сергієм Дзюбою** та **Артемієм Кірсановим**. Його назва — «**Позивний «Бандерас»**» (2018 р.). У зоні АТО у вересні 2014 року за «наводкою» диверсанта скоєно теракт — сепаратисти знищили маршрутку, загинуло дванадцятьоро дорослих і дитина. Стає відомо, що інформатор ворога — службовець української армії, водночас шляхом радіоперехоплення з'ясовується, що в цьому регіоні чекають на прибуття полковника російського ГРУ. Розпочинається операція зі знешкодження диверсанта, здійснення якої доручають групі контррозвідників на чолі з капітаном Антоном Саєнком. На основі книги Сергія Дзюби та Артемія Кірсанова знято військову кінодраму, міжнародна прем'єра якої відбулася в Торонто.

Автор книги «**Філософія АТО: українські етюди оповідання**» (2017 р.) **Григорій Дорожко** прожив на Донбасі понад п'ятдесят років. І навіть тепер, переїхавши до столиці, він часто навідується туди, хвилюючись за долю своїх земляків. «Філософія АТО: українські етюди оповідання» — його спроба на історіях простих людей розібратися, чому так сталося і що відбувається зараз. Але головними у творах автора є люди, його брати-українці, які на собі відчували трагедію цього часу.

Багато книг про війну в Україні написані учасниками бойових дій, очевидцями, які на власні очі бачили весь жах того, що відбувалося. Зокрема, у своїй книзі журналіст **Станіслав Асєєв** «Світлий Шлях: історія одного концтабору» (2020 р.) розповідає про те, як 28 місяців був бранцем концтабору терористів ДНР. В'язниця, де застосовують моторошні тортури, діє в окупованій сучасній Україні. За тюремним парканом немає жодних законів, тут зовсім інше життя: у приниженні, страху й непевності, з ранами та слідами опіків на тілі, з болем від переламаних кісток і часто — від зламаної волі й свідомості. Тут головне завдання — вижити, коли жити вже не хочеться й від тебе майже нічого не залежить, зберегти здоровий глузд, коли вже близький до божевілля, залишитися людиною в нелюдських умовах, де віра, прощення, ненависть і навіть погляд між катом і жертвою набувають інших сенсів. Щоб вижити в пеклі концтабору, журналіст Станіслав Асєєв написав цю книжку — відверту, емоційну, глибоку, в якій питань більше, аніж відповідей, бо життя людей після звільнення з полону назавжди розділилося на «до» і «після».

Багато книг написані про одну із найтрагічніших сторінок російсько-української війни – Іловайську трагедію. **Ігор Михайлишин**, автор книги «Танець смерті. Щоденник добровольця батальйону «Донбас»» (2019 р.) — доброволець, піаніст, юрист. Музикант-аматор грав на Майдані у грудні 2013

року. До лав добровольчого батальйону «Донбас» потрапив у червні 2014 року. Узяв позивний «Піаніст». У серпні 2014 року опинився в гущі Іловайського котла у протистоянні зі збройними силами РФ. Після вимушеної капітуляції провів 119 днів у полоні. Згодом повернувся на фронт у складі батальйону «Донбас-Україна» ЗСУ.

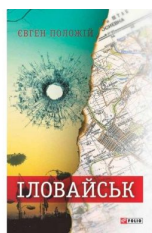
Про мужність, неймовірний героїзм і людяність українських солдат і офіцерів, бійців добровольчих батальйонів, батальйонів тероборони, всіх тих, хто опинився в кінці серпня 2014 року в «Іловайському котлі» книга **Євгена Положія «Іловайськ»** (2015 р.). Це чесна книга про війну, про те, як серед крові, вогню та заліза люди залишаються людьми. Автор записав історії близька сотні учасників Іловайської трагедії; книга побудована на реальних подіях.

Дивом вийшов з Іловайського «котла» головний герой роману тернопільської письменниці **Ніни Фіалко «Обірвана струна»** (2016 р.). Михайло Гончарук — учасник Майдану, Революції Гідності, згодом — борець добровольчого батальйону. Роздуми головного героя щодо його місії на Землі стають важливою темою твору, що спонукає читача до власних рефлексій про своє життєве призначення. Усі три частини книги, об'єднані мотивом обірваної струни, створюють глибоку симфонію життя важкого періоду в історії України.

Авторка книги **«Оголений нерв»** (2015 р.) **Світлана Талан**, опинившись в окупованому місті, занотовувала все, що чула та бачила, писала про те, що відчувала. В її романі у кожного героя є прототипи. Це погляд на події звичайної мешканки міста, сусідів, знайомих і просто побачене та почуте. Письменниця все виклала у хронологічному порядку, без прикрас, оголила правду, а вона, як відомо, не завжди солодка.

Світлана Талан розпочала свою інформаційну війну, два роки висвітлюючи життя по обидва боки розмежування у літературно-мистецькому, публіцистичному і науково-популярному журналі «Бористен». По кілька разів на місяць

їздила на фронт до наших захисників, підтримуючи їх. Коли дізналася, що у Сєвєродонецьку є бійці, які вийшли живими з Іловайського котла, зустрілася з ними, щоб дізнатися правду, яку вони самі бачили. Так з'явилося продовження роману під назвою **«Повернутися дощем»** (2016 р.). «Повернутися дощем» — це захоплива і тривожна книга, яка продовжує історію героїв роману «Оголений нерв». Це вражаюча подорож у зону бойових дій на сході України, де переплітаються трагічні події війни та особисті драми кожного героя.

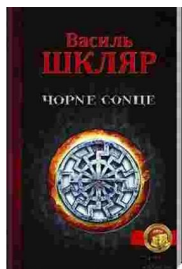

Численні зустрічі з військовими, їхні розповіді спонукали письменницю до написання ще кількох романів у жанрі «реальні історії» – **«Ракурс»** (2017 р.), **«Матусин оберіг»** (2018 р.), дилогії **«Де живе свобода»** (2020 р.). Деякі з її книг були визнані так званою ЛНР екстремістською літературою, що підлягає знищенню.

До топ-7 у номінації «Красне письменство. Жанрова література» за результатами Всеукраїнського рейтингу «Книжка року 2015» увійшла книга української письменниці **Галини Вдовиченко «Маріупольський процес»** (2015 р.). Боець 3-ого батальйону територіальної оборони «Воля» Олександр Лопачук написав про цей твір: «Таке враження, що автору цього роману хтось надиктував про ті події на Сході. Той, хто усе це бачив і пережив». Роман не тільки розповідає про війну та українців на війні, але й вселяє впевненість, що страждання минуть, а українці та Україна залишаться на своїй Богом даній землі.

Трагічним подіям на сході України присвячена книга **Василя Шкляра «Чорне сонце»** (2016 р.). Чому автор дав книзі таку назву? Саме тому, що Чорне Сонце — це наш давній сакральний знак, який давав людям нове джерело енергії, аби вони вистояли в годину найтяжчих випробувань. Цей знак забезпечував тісний зв'язок із предками, отже, додавав особливу силу та витривалість. Саме цей знак став однією з частин емблеми братів Азовських, як письменник називає воїнів «Азова». Головний герой твору, двадцятивосьмирічний юнак, прагне нової долі для своєї країни і намагається робити все для цього, навіть ризикуючи власним життям. Це глибока, сповнена смутку, болю й надії оповідь хлопця, якого честь і сумління змусили взяти до рук зброю.

Авторка роману «Доця» (2019 р.) є волонтерка під псевдонімом **Тамара Горіха Зерня**. Цьому твору українська письменниця Оксана Забужко дала високу оцінку, назвавши його «найкращою книгою про війну». Події роману розгортаються навесні-влітку 2014 року в Донецьку. «Доця» є документальною книгою настільки, наскільки це можливо для художнього твору. Кожен діалог чи епізод відбувся у реальному житті, хай навіть не в тому місці й не в той час... Роман був відзначений кількома літературними преміями, і найвищою нагородою стала Шевченківська премія 2022 року в номінації «Література».

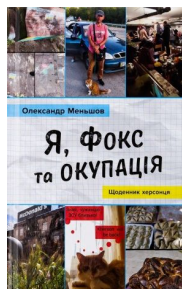
Твори на воєнну тематику не просто дозволяють переосмислити жахливі події, але й навчитися цінувати мир

тоді, коли він є. Моторошно усвідомлювати, що й для України війна стала частиною сьогодення. Одного разу, прокинувшись, ти бачиш за вікном вогонь. Ти його не розпалював. Але гасити його доведеться й тобі... Січень 2015 року. Донбас... Про страшні події на сході України йдеться і у книзі **Сергія Жадана «Інтернат»** (2017 р.).

Російсько-українська війна відображена також в сучасній українській мемуаристиці і щоденниках. Це доволі складний для сприйняття жанр, проте це та література, яка показує незламність духу українців і засвідчує російські воєнні злочини. Книга **Олександра Меньшова «Я, Фокс та окупація. Щоденник херсонця»** (2023 р.) — це піврічний життєпис його родини (та і міста загалом) з дня, коли рашисти зайшли у Херсон. У щоденнику автора показано, як за ці шість місяців змінилося життя містян під окупацією. На сторінках щоденника переплелися особисті думки автора, розповіді його рідних та знайомих, ставлення найрізноманітніших людей до «асвабадітелів», екскурси в минуле міста, проза і поезія, плани і сумніви, смуток і радощі... Коли над дітьми Олександра нависла загроза примусового навчання за російською програмою (і, звісно, наративами), родина наважилася виїхати з Херсона до вільної України. Шість днів вони вимушені були простояти у черзі і пройти двадцять п'ять ворожих блокпостів. І якою б не була радість від того, що ця пригода вже в минулому, письменник не втрачає надії повернутися у рідне мирне місто, тож вступив до лав ЗСУ, щоб наблизити цей день.

Книга **«У вогняному кільці. Оборона Луганського аеропорту»** (2018 р.) авторів **Юрій Руденка, Анастасії Воронової, Сергія Глотова** — результат першої в Україні спроби зібрати та проаналізувати свідчення безпосередніх учасників однієї з найгероїчніших і найтрагічніших операцій початку російсько-української війни, що досі лишається маловідомою для більшості українців. У документальній хроніці описуються події, пов'язані з обороною міжнародного

аеропорту «Луганськ» та прилеглих населених пунктів (квітень — початок вересня 2014 року), а також події, що передували окупації Луганська (зима — весна 2013—2014 років). Команда волонтерів зібрала спогади понад 140 учасників та очевидців тих подій — військових, волонтерів, місцевих мешканців, працівників міліції та аеропорту, медиків, а також унікальні фотографії та картосхеми, що ілюструють військові операції, які відбувалися навколо летовища. Книга містить коментарі військових дослідників, офіцерів та експертів із аналізом основних подій, а також перелік загиблих українських бійців із різних підрозділів.

У книзі **Володимира Горбуліна і Валентина Бадрака** «Над прірвою 200 днів російської війни» (2023 р.) автори намагаються дати відповіді на ключові питання. Як стала можливою така масштабна війна з безпрецедентними за розмахом жакливими руйнуваннями міст, масовими вбивствами, зв'язними катуваннями і гвалтуваннями цивільних беззбройних людей? Як Україна спромоглася встояти проти російської навали й не впала за три дні, як очікували самі окупанти і навіть спецслужби західних країн? Чому «друга армія світу» зазнала в Україні низки поразок та була змушена тікати з Київщини, Чернігівщини, Сумщини, Харківщини та частково з інших ділянок фронту й за п'ять місяців неперервних штурмів не досягла оголошених цілей? Як діяти, щоб надійно захиститися від російської агресії в майбутньому? Який може бути новий

безпековий порядок у світі після завершення російсько-української війни, що виявилася вододілом розвитку сучасної цивілізації?

У 2022 році вийшла у світ антологія, до створення якої долучилося 16 журналістів, які з місця подій, із ризиком для життя розповіли про жахіття війни в Україні та специфіку своєї роботи. В антології зібрано фрагменти щоденників, есеї (зокрема, Соні Кошкіної, Олексія Мацуки, Олександра Мартиненка, Ірини Баглай, Андрія Цаплійенка та ін.), вірші сучасних українських письменників, серед яких Ліна Костенко, Юрій Андрухович та Софія Андрухович, Сергій Жадан, Любко Дереш, Юрій Винничук, Лариса Денисенко, Олександр Ірванець та багато інших. Загалом до антології увійшли твори 42 авторів.

Вичерпно аналізує повномасштабне вторгнення Росії, його витоки, перебіг та можливі результати український та американський історик **Сергій Плохій** у своїй книзі **«Російсько-українська війна. Повернення історії»** (2023 р.). На сторінках книги розкривається історичний контекст конфлікту, аналізуються не лише політичні та військові події, але й культурні, економічні та ідеологічні фактори, що спричинили ескалацію. Автор показує, як Росія використовувала історичні міфи та національні стереотипи для виправдання своїх дій, і як Україна, опинившись на межі існування, виступила проти імперіалістичних амбіцій Кремля. Книга **«Російсько-українська війна. Повернення історії»** не лише інформує про події, а й пропонує глибокий аналіз, що дозволяє читачеві сформулювати власну думку про причини та наслідки російсько-української війни.

Історик та політолог **Євген Магда** у своїй книзі **«Гібридна війна: вижити і перемогти»** (2015-2022 рр.) розповідає про різні аспекти гібридної війни, називає причини, через які Україна стала жертвою російської агресії. Автор аналізує причини і пропонує рецепт перемоги у протистоянні найбільшій державі світу.

Під час війни слова втрачають свій звичний сенс і набувають нового. Українська воєнна література — це ствердження єдності нашого народу, його незламного духу в боротьбі за свободу і світле майбутнє. Українські автори використовують різні жанри і стилі, щоб розповісти про події війни: від художніх романів і поезій до документальних нарисів та публіцистики. У їхніх творах війна постає не лише як масштабна трагедія, але й як особистий досвід кожного, хто втратив рідних і близьких, залишився без домівки, на чюю долю припали випробування, які назавжди змінили життя, але водночас загартували волю.. Отже, тема війни в Україні вже знайшла відображення у творчості багатьох сучасних українських письменників, істориків, журналістів, та її масштабне осмислення ще попереду.

P.S. Придбання та популяризація бібліотечними установами книг про російсько-українську війну є одним із напрямів підтримки культурної пам'яті та формування громадянської позиції в суспільстві. Крім того, бібліотеки, як суспільні інформаційні осередки, є місцями доступу до правдивих, документально підтверджених фактів, що особливо важливо в умовах інформаційної війни. Така література не тільки слугує доказом історичної правди, але й сприяє протистоянню будь-яким спробам перекручення фактів чи маніпуляцій.

ЧИТАЙМО, МИ МАЄМО ЗНАТИ І ПАМ'ЯТАТИ!

З досвіду колег

Світлана Молчанова,
завідувачка науково-методичного відділу
наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Роль бібліотеки в національно-патріотичному вихованні молоді

(за результатами опитування в науковій бібліотеці
Хмельницького національного університету)

***Анотація.** У статті досліджено роль наукової бібліотеки ХНУ в національно-патріотичному вихованні молоді, відображеної у результатах опитування студентів університету. З'ясовано фактори, які впливають на формування та розвиток патріотичної свідомості здобувачів освіти. Підкреслено вплив читання як важливого елемента формування патріотичних почуттів та зазначено необхідність суттєвого коригування форм соціокультурної роботи з молоддю, спрямованої на підтримку патріотичного виховання через читання.*

***Ключові слова:** національно-патріотичне виховання, бібліотека, дослідження, читання, соціокультурні заходи, ресурси і послуги.*

Причин, що змушують бібліотеки акцентувати особливу увагу на національно-патріотичному вихованні, чимало. Та головною з них, звичайно, є російська воєнна агресія проти України. Власне ця причина стала складовою рушійного механізму, що спонукав приділити більше уваги формуванню національно-патріотичної свідомості молоді, без чого неможливо зберегти державу і націю, яка прагне функціонувати

на засадах гуманізму, соціальної справедливості та свободи. У цьому контексті роль читання важко переоцінити, адже воно не лише дає необхідний обсяг знань, умінь та навичок, але й сприяє формуванню патріотичного світогляду.

У березні – квітні 2024 року в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету (далі бібліотека) було проведено опитування «Роль читання у формуванні патріотичного світогляду студентів». В опитуванні взяло участь 177 респондентів – здобувачів вищої освіти Хмельницького національного університету 1-5 курсів. Основним дослідницьким документом був бланк анкети, який містив 15 питань із запропонованими варіантами відповідей. Анкетування проводилося за допомогою як онлайн-опитування (через сайт бібліотеки), так і оффлайн-опитування під час відвідування студентами книгозбірні. Отримані результати будуть використані при подальшому формуванні книжкового фонду книгозбірні та розробці програми, спрямованої на підтримку патріотичного виховання через читання.

Мета дослідження – визначити та проаналізувати вплив читання на формування патріотичних цінностей та світогляду студентської молоді; з'ясувати, які саме книги і літературні твори сприяють розвитку патріотичних настроїв; як часто студенти звертаються до такої літератури та які фактори впливають на вибір книг з патріотичною тематикою, а також розробити рекомендації для залучення до читання більшої кількості студентів.

Об'єкт дослідження – формування патріотичних цінностей у студентів під час навчання в університеті.

Предмет дослідження – вплив читання на формування патріотичного світогляду у студентів, зокрема, як різні літературні твори, жанри, автори та тематика читання сприяють розвитку патріотичних цінностей та поглядів здобувачів вищої освіти.

У першому питанні анкети фахівці бібліотеки поцікавилися думкою студентів, що означає, на їхню думку, патріотичний світогляд та отримали такі відповіді: 74,58 % вважають, що патріотичний світогляд – це внутрішнє переконання щодо важливості для людини своєї країни, прагнення служити її інтересам, бажання жити там, де народився; 14,1% вважають таке поняття інструментом для маніпуляції; 7,9% респондентів було важко відповісти на питання (Рис. 1).

Рис.1

Друге питання стосувалося впливу читання на розвиток патріотичного світогляду. Більшість респондентів (93,7%) заявили про певний або значущий вплив читання на їхню патріотичну позицію; 1,7 % студентів не вважають, що читання має будь-який вплив на патріотичний світогляд (Рис.2).

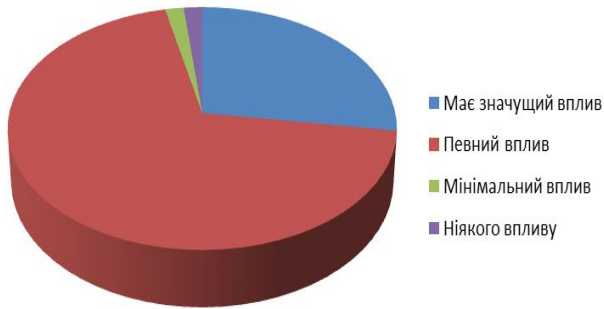

Рис.2

Відомо, що на громадянську свідомість людей значною мірою впливають засоби масової інформації. Завдяки швидкому розвитку телекомунікаційних та інформаційних технологій можна бачити в реальному часі різні події, які відбуваються у будь-якому куточку світу. Інтернет-засоби відіграють важливу роль у житті молоді, зокрема, майже 54 % здобувачів вищої освіти з метою отримання необхідної інформації надають перевагу відео; друковані та електронні видання обирають 45,1 % респондентів. При цьому варто зазначити, що вміння студентів критично аналізувати повідомлення засобів масової інформації, узагальнювати та робити висновки, розуміти важливість правил відбору інформації є важливими для формування об'єктивного світогляду, захисту від маніпуляцій і фейкових новин, а також для прийняття обґрунтованих рішень у повсякденному житті.

Серед основних джерел, які використовують студенти для поглиблення своєї обізнаності з історичних питань, – інтернет-ресурси, блоги та підкасти. Натомість художню, наукову та науково-популярну літературу обирають близько 37 %.

Почуття патріотизму не народжується разом із людиною та не з'являється саме по собі — його потрібно виховувати. Воно формується, насамперед, завдяки знанням про свій рідний край, його історичне минуле, культурне надбання. Людина, яка

любить свій рідний край, завжди прагне дізнатися про нього якомога більше. Тож п'яте питання анкети стосувалося історії Хмельниччини, а саме її літературного надбання. На питання «Чи цікавитеся ви історією Хмельниччини?» 62,1 % респондентів відповіли, що тільки тоді, коли випадково бачать подібну інформацію в інтернеті; прагнуть якомога більше дізнатися про рідний край з різних джерел - 28,2 %; не цікавляться взагалі історією Хмельниччини -7,3 % студентів (Рис.5). Загалом молодь найбільше ознайомлена з творчістю таких подільських авторів, як В. Олійник, В. Міхалевський, М. Цимбалюк, В. Горбатюк, Л. Підгірна, М. Дем'янюк, М. Федунець, О. Саліпа, Л. Сердунич.

Рис.5

Щодо літературних жанрів, які обирає молодь, перевагу отримали детективний (53,6 %), науково-фантастичний (45,7 %) та пригодницький (42,3%) жанри, проте студенти також цікавляться історичною літературою (36,1 %) та літературою з психології (33,3 %) (Рис.6).

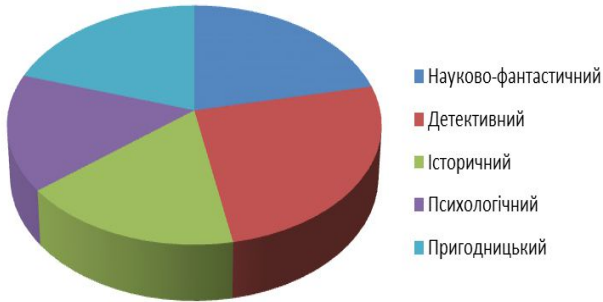

Рис. 6

На восьме питання анкети «Що найбільше вплинуло на формування ваших патріотичних почуттів?» думки респондентів розділилися таким чином: патріотичні відео (особливо про Майдан та збройну російську агресію в Україні) вплинули на 35,6 %; прочитана книга – на 23,1 %; соціокультурні заходи в бібліотеці – на 11,9 % респондентів (Рис.7). Серед соціокультурних заходів – зустрічі з письменниками, творчі вечори, авторські презентації тощо.

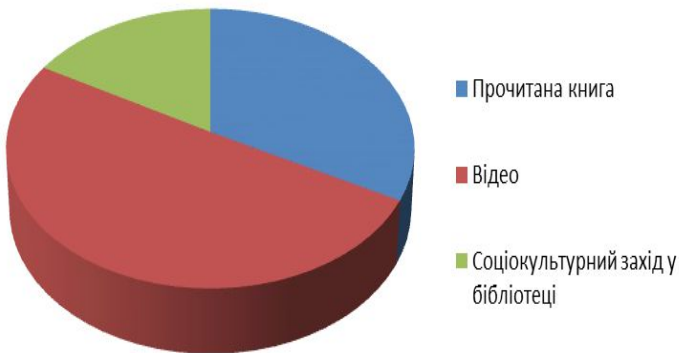

Рис.7

Щодо книг, які викликали патріотичні почуття, студенти називають твори М. Дочинця «Вічник»; Т. Горіхи Зерня «Доця»; В. Шабловського «Кулемети й вишні. Історія про добрих людей з Волині»; «Україна. Шлях до серця Європи»; Т. Шевченка «Кобзар»; В. Стефаніка «Камінний хрест»; М. Хвильового «Я романтика»; П. Куліша «Чорна рада»; І. Котляревського «Енеїда», О. Довженка «Україна в огні»; С. Жадана «Інтернат»; І. Багряного «Тигролови», В. Залужного «Воєнний стан», У. Скицької «Ми з України», а також твори В. Симоненка, В. Стуса, Л. Костенко та багатьох інших. Друзям респонденти радять прочитати такі книги, як «Бот» Макса Кідрука; «Будинок на аптекарській» Ольги Саліпи; «Із крові і попелу» Дженніфер Арментраут, «Спитайте Мієчку» Євгенія Кузнецова та ін.

Фахівці бібліотеки також поцікавилися, якою мовою, крім української, читають здобувачі освіти та отримали такі результати: 40,1 % читають англійською; 10,7 % - російською; 6,7 % - польською; 2,2 % - італійською та німецькою; 0,6 % - португальською, корейською та білоруською мовами; виключно українською читають 25,9 % респондентів (Рис.8).

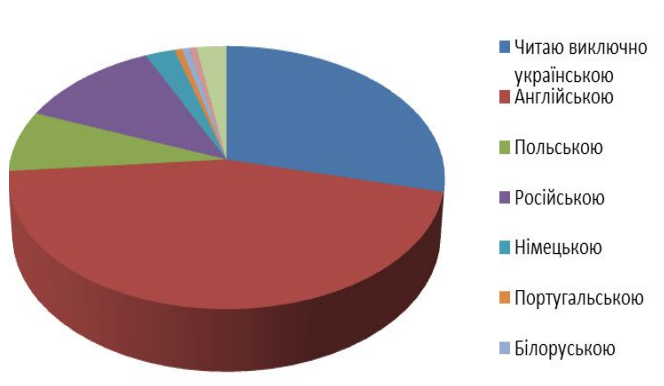

Рис.8

Блок питань (11 – 14) стосувався бібліотечного фонду та послуг книгозбірні. Зокрема, у відповідях на питання «Якої літератури, на вашу думку, недостатньо у бібліотеці?» 44 % респондентів вказали на те, що хотіли б більше бачити у фонді бібліотеки художніх творів сучасної зарубіжної та української літератури; 19,2 % - наукової; 17,5 % - науково-популярної літератури; 10,2 % студентів не вистачає навчальних посібників (Рис.9).

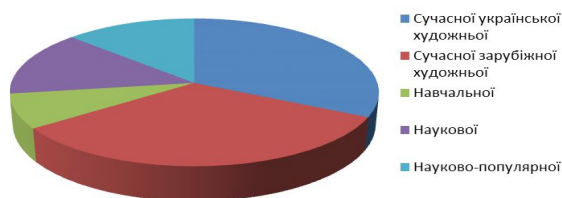

Рис. 9

Щодо засобів отримання інформації про книжкові новинки бібліотеки здобувачі освіти надали перевагу сайтам університету і бібліотеки - 56,5 %; особистому інформуванню – 42 %; соціальній мережі «Фейсбук» – 26 %; соціокультурним заходам – 15,8 %; тематичним інтерактивним виставкам з доповненою реальністю – 13,5 % (Рис.10).

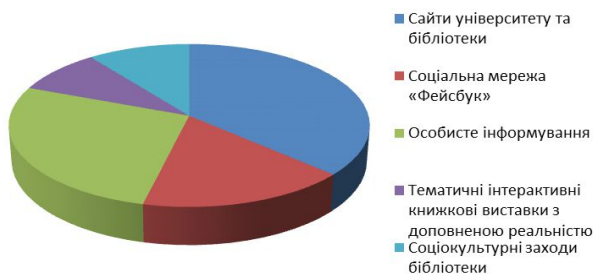

Рис. 10

Загалом здобувачі вищої освіти вважають, що наукова бібліотека достатньо інформує про свої ресурси та послуги – 79,9 %. Постійно потребують допомоги бібліотечного фахівця під час пошуку необхідної літератури 24 % респондентів (переважно першокурсники); потребують лише іноді – 55,3 %; зовсім не потребують допомоги бібліотекаря – 19,2 % студентів.

Отже, результати опитування здобувачів вищої освіти Хмельницького національного університету показали, що читання відіграє важливу роль у розвитку патріотичного світогляду студентів. Про це зауважила переважна більшість респондентів. Отже, молодь усвідомлює значення того обсягу знань і цінностей, який вони можуть одержувати через читання.

Інтернет-ресурси, блоги та підкасти є основними джерелами для поглиблення обізнаності студентів з історичних питань. Це говорить про те, що студенти більше орієнтовані на сучасні, доступні та інтерактивні форми отримання інформації, такі як інтернет-ресурси та медіа, ніж на традиційні джерела, як-от наукові та навчальні матеріали.

Більшість студентів мають випадковий інтерес до історії свого регіону, значна частина свідомо шукає інформацію, але є й невелика частина студентів, які не цікавляться цією темою взагалі.

Студенти, які в якості основного джерела інформації обрали книги, надають перевагу різноманітним жанрам, зокрема детективним, науково-фантастичним та пригодницьким. Історична література та література з психології також мають попит серед здобувачів вищої освіти.

Найбільше вплинули на розвиток патріотичного світогляду студентів патріотичні відеоматеріали, хоча книги і соціокультурні заходи в бібліотеці теж відіграють важливу роль. Серед книг, які респонденти рекомендують прочитати своїм друзям, як сучасні, так і класичні літературні художні твори українських та зарубіжних авторів.

Більшість студентів мають навички читання іноземними мовами, зокрема англійською, яка є найпопулярнішою серед них. Частина респондентів також читає іншими іноземними мовами, зокрема, російською, польською, італійською, німецькою, португальською, корейською та білоруською. При цьому більше чверті студентів читають виключно українською мовою.

Студенти переважно відчують потребу у художніх творах сучасної літератури – як зарубіжної, так і української. Також є значний попит на наукову, науково-популярну літературу та навчальні посібники.

Найбільш популярним у здобувачів освіти є отримання інформації про книжкові новинки через онлайн-ресурси університету та бібліотеки. Соціальні мережі, зокрема «Фейсбук», соціокультурні заходи та інтерактивні виставки з доповненою реальністю теж відіграють важливу роль у поширенні інформації про нові надходження до бібліотеки. Значний відсоток молоді має бажання отримувати особисте інформування (через електронну пошту, вайбер тощо) про нові книжкові надходження.

Майже 80% студентів періодично звертаються за допомогою до бібліотекарів, причому чверть з них потребують постійної підтримки, що характерно для першокурсників. Водночас п'ята частина студентів є достатньо самостійними у пошуку необхідної літератури.

Такі результати опитування говорять про необхідність суттєвого коригування форм соціокультурної роботи з молоддю, а також розробки програми, спрямованої на підтримку патріотичного виховання через читання. Зокрема, серед рекомендацій можна виділити наступні:

- ◆ розширення репертуару заходів краєзнавчої тематики з метою кращої обізнаності студентів з історією свого краю та підвищення інтересу до його культурного надбання; проведення літературних вечорів та зустрічей з

подільськими письменниками, істориками, культурними діячами, відомими особистостями регіону;

◆ участь в інтерактивних заходах, конкурсах та творчих турнірах (всеукраїнських, міських, університетських), що проводяться для підвищення культурної обізнаності, розвитку творчих здібностей, стимулювання читання та інтелектуальної активності студентів;

◆ надання публічної підтримки активних учасників читацького та літературного руху серед студентів (через сайти бібліотеки та університету, соціальні мережі, на заходах);

◆ розвиток діяльності бібліотеки зі створення мультимедійних продуктів (аудіо- та відеоматеріали – інтерв'ю з ветеранами, документальні фільми, аудіопрезентації книг тощо);

◆ продовження популяризації української різножанрової літератури патріотичної тематики (художня проза, поезія, біографії видатних діячів, історичні та документальні твори тощо) на різноманітних заходах, які проводяться у бібліотеці;

◆ активна співпраця з органами студентського самоврядування, підтримка молодіжних ініціатив (заохочення молоді до створення власних проєктів, блогів, подкастів, виставок творчих робіт, пов'язаних із патріотичною тематикою);

◆ проведення регулярного моніторингу та оновлення книжкового фонду; поповнення фонду книгозбірні різножанровою сучасною літературою (детективи, наукова фантастика, пригодницька та історична література, психологія). Особливу увагу приділити виданням, що відображають сучасні події в країні та сприяють формуванню патріотичного світогляду;

◆ посилення рекламної діяльності, використання інтерактивної реклами як альтернативної форми діалогу з

користувачами, що викличе підсвідому допитливість молоді до новинок літератури патріотичного спрямування, анонсів бібліотечних заходів тощо, а не нав'язування чого-небудь;

◆ розширення співробітництва із відділом навчально-виховної роботи, факультетами, кафедрами, органами студентського самоврядування, громадськими організаціями міста та області з метою популяризації літератури патріотичного спрямування та формування у молоді стійкої громадянської позиції.

Отже, роль читання у формуванні патріотичного світогляду важко переоцінити. Через читання людина глибше відчуває свою національну ідентичність, гордість за свою країну та свій народ. Тому важливо підтримувати розвиток читання як важливого елемента патріотичного виховання, що сприятиме зростанню свідомого та патріотично налаштованого суспільства.

Бланк анкети «Роль читання у формуванні патріотичного світогляду студентів».

Шановний учаснику дослідження!

Запрошуємо вас взяти участь в опитуванні щодо важливості читання у формуванні патріотичного світогляду. Ваші відповіді допоможуть нам знайти ефективні методи промоції читання як ключового засобу здобуття якісної освіти, розвитку критичного мислення, патріотичної свідомості, активізації громадянської позиції.

Будемо вдячні за відверті відповіді та думки.

1. Що означає, на вашу думку, патріотичний світогляд?

Це внутрішнє переконання щодо важливості для людини своєї країни, прагнення служити її інтересам, бажання жити там, де народився

Це поняття - інструмент для маніпулювання, людина має сама обирати країну, де їй жилося б краще

Мені важко відповісти на це питання

2. Як ви вважаєте, чи має читання вплив на розвиток патріотичного світогляду?

Має значущий вплив Певний вплив Мінімальний вплив Ніякого впливу

3. Яким формам отримання інформації ви надаєте перевагу?

Відео Аудіо Друкованим виданням Електронним виданням

4. Які джерела ви обираєте, щоб поглибити свою обізнаність з історичних питань, що викликають у вас інтерес?

Художня література

Навчальні посібники, підручники

Наукова література (статті, монографії, дослідження тощо)

Історичні першоджерела (архівні матеріали, державні документи тощо)

Науково-популярна література

Художні/документальні фільми

Інтернет-ресурси, блоги, підкасти

Інше _____

5. Чи цікавитеся ви історією Хмельниччини, її літературним надбанням?

Так, намагаюся якомога більше дізнатися про рідний край з різних джерел

Тільки тоді, коли випадково натрапляю на інформацію в інтернеті

Не цікавлюся взагалі

6. З творчим доробком кого з подільських письменників ви ознайомлені?

В. Горбатюка Б. Грищука М. Дем'янюк М. Магери М. Мачківського В. Міхалевського

В. Олійника Л. Підгірної О. Саліпи Л. Сердунч М. Федунця

М.Цимбалюка

Інше _____

7. Які літературні жанри вас цікавлять найбільше?

Науково-фантастичний Детективний Історичний Психологічний Пригодницький

Інше _____

8. Що, на вашу думку, найбільше вплинуло на формування ваших патріотичних почуттів?

Прочитана книга (яка саме?) _____

Відео (яке?) _____

Соціокультурний захід у бібліотеці (який?) _____

Інше _____

9. Які книги ви порекомендували б прочитати друзям? _____

10. Якою мовою, крім української, ви читаете? _____

11. Якої літератури, на вашу думку, недостатньо у бібліотеці?

Сучасної української художні Сучасної зарубіжної художньої

Навчальної Наукової Науково-популярної

Інше _____

12. Яким засобам отримання інформації про книжкові новинки бібліотеки ви надаєте перевагу?

Сайти університету та бібліотеки (віртуальні виставки, рубрика «Радимо почитати», сторінка «Нові надходження» та ін.)

Соціальна мережа «Фейсбук»

Особисте інформування

Тематичні інтерактивні книжкові виставки з доповненою реальністю

Соціокультурні заходи бібліотеки

Інше _____

13. Чи вважаєте ви, що бібліотеці потрібно поліпшити засоби інформування про свої ресурси та послуги?

Так (ваші пропозиції) _____

Ні, бібліотека достатньо інформує про свої ресурси та послуги

14. Чи потрібна вам допомога фахівця бібліотеки під час пошуку літератури?

Так Ні Іноді

15. Чи вважаєте ви себе патріотом (патріоткою), відповідальним (відповідальною) за долю своєї держави?

Так Ні

Відомості про респондента

Курс _____ Факультет _____

Дякуємо за участь у дослідженні!

Тетяна МЕЛЬНИК
завідувачка відділу обслуговування
наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

**Формування національно-патріотичного
світогляду студентів: з досвіду роботи Наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету**

Анотація. У статті висвітлено досвід роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету з національно-патріотичного виховання молоді під час воєнного стану.

Ключові слова: соціокультурна робота, воєнний стан, наукова бібліотека ХНУ, інтерактивні заходи, краєзнавство, краєзнавчий проєкт, віртуальні виставки.

Національно-патріотичне виховання молоді набуло винятково важливого значення в умовах воєнної агресії російської федерації в Україні. Як зазначається у Листі МОН України від 10.06.2022 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України», «національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадянські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України» [1].

У Хмельницькому національному університеті національно-патріотичне виховання студентської молоді є

складовою освітньо-виховного процесу. У 2022 році рішенням Вченої ради було затверджено «Концепцію національно-патріотичного виховання у Хмельницькому національному університеті», де зазначено, що серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними є громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності [2].

Вагома роль у вирішенні цього завдання відводиться бібліотеці університету, яка у своїй соціокультурній діяльності одним із пріоритетних завдань визначає національно-патріотичне виховання. Інформаційні ресурси книгозбірні дозволяють проводити виховну роботу в громадянському, історико-патріотичному, краєзнавчому напрямках, акцентувати увагу на важливих аспектах української історії та культури, сприяючи формуванню національної свідомості, патріотизму та поваги до рідної мови, традицій та культури.

В умовах воєнного стану та через часті повітряні тривоги соціокультурні заходи бібліотеки проводяться як у приміщеннях книгозбірні, так і онлайн. Анонси про заходи, їх фотозвіти та інша інформація подається на сайтах університету та бібліотеки, сторінці у фейсбуці та на ютуб-каналі. Завдяки співпраці з кураторами груп та викладачами університету до участі у бібліотечних заходах залучаються студенти різних курсів та спеціальностей.

Розвитку інтересу до культурних надбань України, стимулюванню активності користувачів, виявленню їхніх творчих здібностей сприяють різноманітні інтерактивні заходи, майстер-класи, квести, інтелектуальні турніри тощо. Зокрема, у 2022-2024 рр. бібліотекою за сприяння кураторів груп та викладачів університету були організовані флешмоби у форматах відеороликів, де кожен учасник зміг творчо проявити себе та долучитися до спільної справи, підсилити почуття

єдності та патріотизму: до Міжнародного дня рідної мови; до 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди; до 210 річниці від дня народження Т.Г.; до Всесвітнього дня поезії; до Дня вишиванки. Відеоролики створювалися до 10-ї річниці подій на Майдані; до Дня пам'яті Героїв Крут, до Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні та інші <https://www.youtube.com/channel/UCHO6KfygaqTN96p4CRwsjQ>
А.

Часто флешмоби передували масовим заходам. До відзначення 300-річчя від дня народження українського філософа, поета і педагога Григорія Сковороди та з метою вшанування й вивчення його спадщини, розвитку і виховання у молоді історичної пам'яті на платформі ZOOM було проведено літературну годину «Григорій Сковорода – символ мудрості української землі». Низку заходів організовано до Шевченківських днів: літературно-мистецьку годину «Світло кохання Т. Г. Шевченка», літературно-книжковий флешмоб «Наш Шевченко», взято участь в екскурсії-подорожі «Шевченкове ім'я – сятиме довічно» (відбулася в українознавчому Народному Домі «Просвіта») та у міських урочистостях з нагоди 209-ї річниці від дня народження Т. Г. Шевченка (міський сквер, біля пам'ятника Кобзареві).

Не втрачають своєї актуальності тематичні книжкові виставки, які постійно оновлюються, презентуючи нову літературу поруч із науковими виданнями. Так, до Дня Незалежності України в бібліотеці відбулися книжкові вернісажі, які розкривають складний і тернистий шлях становлення української держави, історію створення її символів, різні аспекти історичного та культурного життя нашої країни: «Хай буде вільна Україна на всі віки, на всі часи!», «Дорога правди і болю», «Ти в серці нашім, Україно!», «Наш Прапор – дух єдиний Великого народу» (до Дня Державного прапора України). Зазвичай жоден захід у бібліотеці не обходиться без виставок, як і під час проведення уроку національно-

патріотичного виховання «Національні символи України».

Поняття патріотизму вміщує в себе почуття любові та прив'язаності до своєї малої батьківщини (тих місць, де людина народилася і зростала), гордості за її спортивні і культурні досягнення, інтерес до історичного минулого рідної землі. Не може бути любові до України як держави без малої батьківщини в серці. З метою формування у студентів знань про історію рідного міста, його визначні історичні пам'ятки, відомих людей, які проживали та живуть у місті щорічно проводяться мистецькі години, тематичні лекції, краєзнавчі екскурсії, зустрічі з письменниками, презентації книжкових виставок, що сприяє глибшому розумінню та усвідомленню значущості культурної спадщини рідного краю. До прикладу, неодноразово для студентів здійснювалися історичні екскурси «Хмельницький – подорож у часі», проводилися краєзнавчі віртуальні екскурсії «Мальовничі куточки мого краю», мистецькі години: «Монументальна творчість родини Мазурів» (присвячено відомому скульптору, монументалісту, живописцю, педагогу, почесному громадянину м. Хмельницького М. Мазуру) та «Владислав Заремба – батько української пісні» (присвячено українському композитору, піаністу і педагогу В. Зарембі).

У межах краєзнавчого проекту «Краю мій – ти частка України» з метою з'ясування пізнавального інтересу студентства до історії та культури рідного краю було проведено опитування «Майбутнє рідного краю у твоїх руках», яке показало, що 88% респондентів вважають знання історії та культури рідного краю обов'язковим, а 30% - прагнуть краще ознайомитися з історією університету. Тож для здобувачів освіти було проведено краєзнавчий захід «Історія Хмельницького національного університету. Як все починалось...», який неодноразово замовляли куратори груп на бажання студентів.

У межах вищеназваного проекту в книгозбірні відбулася презентація книги «Я вірю, що настане днина» викладача

кафедри галузевого машинобудування та агроінженерії ХНУ Миколи Лук'янюка – к.т.н., доцента, відмінника освіти, літератора.

Варто вказати, що книгозбірня регулярно організовує зустрічі студентів з видатними подолянами – письменниками, поетами, творчими діячами, волонтерами тощо. Значний резонанс серед студентів викликала творча зустріч з українською письменницею, просвітянкою, краєзнавицею, членкинею Національної спілки журналістів України, Національної спілки краєзнавців України та Національної спілки письменників України Любов'ю Андріївною Сердунич. Під час зустрічі присутні ознайомилися із різножанровою поезією авторки, слухали вірші поетеси, покладені на музику. Особливим мелодійним дарунком для молоді стала пісня «Вербичка» у авторському виконанні. У заході також взяли участь подільські поети Володимир Олійник та Микола Дорожко (поет і волонтер); бойова волонтерка, заступниця командира полку Бойового братерства України в Хмельницькій області, президентка Всеукраїнського фестивалю «Я – українка» Емілія Німцович; письменниця та краєзнавиця Яніна Дзівановська.

Зібрав аншлаги організований бібліотекою цьогорічний літературно-мистецький захід «Серед війни черпаю силу в слові», на який завітали подільські майстри українського слова, студенти і викладачі Хмельницького національного університету різних факультетів. Зокрема, серед почесних гостей заходу були Віталій Міхалевський – к.ф.-м.н., доцент кафедри комп'ютерних наук ХНУ, поет і публіцист, член Національної спілки письменників і Національної спілки журналістів України, голова ХОО Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка, автор, упорядник-редактор художньо-мистецького альманаху «Слово єднає» та художнього-публіцистичного альманаху ХНУ «Думки творчий злет»; Михайло Цимбалюк – поет, публіцист, журналіст, член

Національної спілки письменників України, наразі військовослужбовець ЗСУ, учасник російсько-української війни; Анатолій Ненцінський – український поет, гуморист, лауреат обласних літературних премій ім. Володимира Булаєнка, ім. Микити Годованця, ім. Миколи Федунця та міської премії ім. Богдана Хмельницького; заслужений журналіст України, член Національної спілки письменників України; Наталя Мазур – поетеса, прозаїк, казкарка, перекладачка, членкиня Національної спілки письменників України. Під час заходу відбулася презентація літературно-публіцистичного альманаху «Південний Буг» (№ 13-14), в якому зібрані твори письменників Хмельниччини та України про сучасні події, насамперед, про російсько-українську війну.

До Дня захисників і захисниць відбувся соціокультурний захід під назвою «Нащадки козацької слави», на якому провідна бібліотекарка відділу обслуговування користувачів та культурно-просвітницької роботи Антоніна Гогільчина вдало поєднала історичні події з розповідями про сучасних героїв України, зосібна й студентів і випускників Хмельницького національного університету. Активну участь у проведенні заходу взяли й студенти, які читали вірші про війну, розповідали про її наслідки, ділилися своїми почуттями.

В історії людства є речі, які не підлягають забуттю. До таких одвічних цінностей належить Пересопницьке Євангеліє. До Дня української писемності та мови в науковій бібліотеці пройшов історичний урок «Пересопницьке Євангеліє – визначна пам'ятка староукраїнської мови та мистецтва», на якому студенти мали змогу переглянути книжково-ілюстративні виставки «О, слово рідне, хто без тебе я?» та «У рідному слові цілий світ», де були представлені видання, що розкривають роль рідної мови в суспільстві, ознайомлюють з науковими працями щодо походження і розвитку української мови, допомагають дотримуватись мовної культури. Серед авторів видань – викладачі Хмельницького національного університету.

З окремими напрямками української народної творчості, зокрема з традиціями писанкарства, студенти знайомилися напередодні Великодніх свят у науковій бібліотеці, де відбувся майстер-клас «Розпис подільської писанки». Потужною підтримкою заходу стала книжково-ілюстративна виставка «Чарівний світ писанки», для організації якої були відібрані матеріали: книги, альбоми, періодичні видання з ілюстраціями традиційних українських орнаментів, зразками подільських писанок, інструкціями щодо техніки їхнього розпису.

Нагодою доторкнутися до українських традицій й можливістю подарувати тепло і підтримку тим, хто цього зараз найбільше потребує став майстер-клас із виготовлення ляльок-мотанок під символічною назвою «Оберіг для захисника», адже всі виготовлені обереги було передано через волонтерів нашим воїнам на передову. Захід відбувся у переддень Дня захисників і захисниць України в науковій бібліотеці, яка на підтримку заходу підготувала тематичну виставку. Учасники власноруч виготовляли ляльки-мотанки, під керівництвом майстринь Марини Соколової та Анни Корольової із громадської організації «Центр реабілітації та відновлення». Майстрині детально пояснювали та демонстрували кожен етап процесу виготовлення. Цікаво, що усі ляльки виготовлялися без використання голки чи ножиць – тільки руками.

До Дня вишиванки – справжнього народного свята, яке покликане зберегти споконвічні народні традиції створення та вшанування етнічного вишитого українського одягу, протягом навчального року проводилася низка заходів: тематична година «Вишиванка – душа українського народу», година народознавства «Родинні традиції українського народу», презентація віртуальної виставки «Українське вбрання – частина народної душі», презентація виставки-інсталяції «Одягни вишиванку, Україно моя!», презентація монографії Лілії Іваневич «Традиційний одяг українців Поділля». До річниці

Революції Гідності та Свободи проведено національно-патріотичний урок «Небесна Сотня. Розстріляні мрії», а до Дня Українського козацтва, Дня захисників і захисниць України – урок патріотичного виховання «Від козаків до наших днів». У межах циклу «Згадай, Україно» – урок пам'яті «Іван Піддубний. Шлях до великої арени», тематичні заходи «Видатні перекладачі України» та «Життя в ім'я науки (Іван Полуй, Йосип Тимченко, Федір Піроцький)». Низка заходів: мистецька година «Квітка Цісик: «Я мріяла, що в Україні мене почують»», літературні уроки «Василь Стус: За мною стояла Україна...» та «Світові обрії Ліни Костенко» відбулися у межах циклу «У храмі муз».

Принцип толерантності як один з принципів національно-патріотичного виховання передбачає інтегрованість української культури у європейський простір, формування у студентів поваги та зацікавленості до культури інших країн. Співробітники наукової бібліотеки використовують для цього різні форми наочної промоції книги, індивідуальну і масову роботу з читачами. До прикладу, до Дня Європи в бібліотеці відбулися соціокультурні заходи «Україна – частина Європи», «Європа. Знайома і незнайома», онлайн-подорож Венецією. Під час заходів студенти дізналися про освіту у європейських університетах, цікаві факти з історії створення Європейського Союзу та королеву Адріатики – Венецію. Варто сказати, що такі заходи викликають у молоді жвавий інтерес та заохочують їх поділитися своїми враженнями. Зокрема, студентська молодь відгукнулася про онлайн-подорож Венецією, як неймовірно цікаву та інформативну: «ми мали змогу зануритись в атмосферу чудового міста кохання», «дізналися безліч легенд та цікавих історій про архітектуру міста, мистецтво, культуру, традиції» <http://library.khmnu.edu.ua/?p=14641>. На подібних заходах бібліотекарі намагаються прищеплювати студентам не лише повагу та цікавість до інших культур, але й відчуття свого зв'язку з Україною, в якому б куточку світу вони не перебували.

В умовах російської агресії надзвичайно сильно виріс та розвинувся волонтерський рух, до якого приєдналися сотні тисяч людей. Вони допомагають у гуманітарних штабах, плетуть маскувальні сітки, закупають амуніцію, збирають кошти для потреб ЗСУ тощо. До другої річниці повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну в науковій бібліотеці пройшов урок патріотичного виховання «Волонтери – люди доброї волі», на якому студенти дізналися про історію виникнення волонтерського руху за кордоном та в Україні.

В умовах дистанційної роботи особливого значення набувають віртуальні виставки, які у порівнянні з традиційними виставками мають низку переваг: масовість; варіативність, здатність до швидкого оновлення та доповнення; використання інформаційних технологій; відсутність просторових і часових обмежень. Співробітники бібліотеки презентують віртуальні виставки, приурочені до найважливіших подій в житті України та ювілеїв видатних осіб. На сайті книгозбірні презентовано 20 віртуальних виставок, де представлено понад 700 документів: «Конституція України – закон для кожного» (до річниці прийняття Конституції України), «Живи і міцній, українська державо!» (до річниці проголошення незалежності України), «Видатні постаті України», «Українське вбрання – частка народної душі», «Т. Г. Шевченко – велет духу народного», «Скорботна свічка пам'яті святої» (до річниці Голодомору 1932-1933 рр.), «Героїчних сердець височінь... Герої Небесної Сотні Хмельниччини», «Ми мову називаємо святою», «Талант надзвичайний і суперечливий» (до 130-річчя від дня народження Миколи Хвильового), «Хмельницький національний університет: через минуле у майбутнє» та інші. Пріоритетом для віртуальних виставок є висвітлення діяльності ректорів, професорів, учених, які творили історію рідного вишу: виставка-презентація видань викладачів ХНУ за 2022 рік, «Славетний шлях на освітянській ниві» (до ювілею ректора ХНУ М. Є.

Скиби), «Життєвий шлях і творчі висоти вченого» (до 80-річчя від дня народження доктора технічних наук, професора Р. І. Сіліна). Цикл віртуальних виставок присвячений також ювілеям професорів ХНУ С. Г. Костогриза, О. О. Орлова, О. В. Дихи, М. П. Войнаренка, В. М. Нижника.

Широкомасштабна війна спонукала український народ згуртуватися, мобілізуватись, усвідомити свою ідентичність, національну унікальність і самодостатність. У цих умовах найголовніше значення має національно-патріотичне виховання молоді, яка творитиме нову незалежну державу – з рівними можливостями для всіх. Зберігаючи традиції та використовуючи сучасні організаційні форми, методи, прийоми і засоби, працівники наукової бібліотеки Хмельницького національного університету й надалі продовжуватимуть роботу з національно-патріотичного виховання як чинника забезпечення національних інтересів, утвердження української національної та громадянської ідентичності, оборонної свідомості, громадянської стійкості, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : Лист МОН від 10.06.22 № 1/6267-22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86625/. – Назва з екрана.

2. Концепція питання національно-патріотичного виховання у Хмельницькому національному університеті[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/conceptia-patr-vychovan.pdf>. – Назва з екрана.

Валентина Фоміних,
завідувач відділу комплектування та
наукової обробки документів;
Ліна Ленчицька, головний бібліотекар;
Ольга Сидоренко, провідний бібліотекар
наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

**Психологічна підтримка студентів під час
воєнного стану**
(на прикладі наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету)

***Анотація.** У статті підкреслено важливість психологічної підтримки студентів під час воєнного стану, проаналізовано проблеми, з якими стикаються студенти в умовах війни (стрес, тривожність, депресія, зниження мотивації до навчання тощо). Окрему увагу приділено ролі бібліотеки університету як простору для надання студентам психологічної допомоги через організацію психологічних тренінгів, семінарів, занять з арттерапії, бібліотерапії та бібліотечним ресурсам, які сприяють саморозвитку студентів, стресостійкості, досягнення успіху в кар'єрі й особистому житті, побудови якісних взаємин і конструктивного спілкування та ін..*

***Ключові слова:** воєнний стан, стрес, психологічна підтримка, наукова бібліотека ХНУ, ресурси і послуги, бібліотерапія, стресостійкість.*

В умовах повномасштабної російської агресії проти України, коли тривожність, стрес, страх перед майбутнім та постійний інформаційний тиск стали буденністю для більшості населення, саме бібліотеки виявили себе як важливий,

загальнодоступний та безкоштовний громадський простір підтримки, де кожен може знайти не лише потрібну йому інформацію, а й емоційну розраду, можливість соціалізації, творчого самовираження та психологічного відновлення.

Російсько-українська війна стала причиною багатьох емоційних випробувань і для студентської молоді, яка знаходиться на етапі важливого особистісного та професійного розвитку. Часті тривоги, стреси, пов'язані з адаптацією до навчального процесу у вищому закладі освіти, переживання за близьких і рідних, які знаходяться у прифронтових зонах або захищають нашу країну на фронті, відсутність стабільності тощо викликають безсоння, нервові напруження та психологічні розлади, що негативно впливають на мотивацію молоді до навчання. За цих умов забезпечення психологічної підтримки здобувачів освіти стає надзвичайно важливим.

Стрес (англ. *stress* — напруга) — стан фізіологічної або психологічної напруги, зумовлений несприятливими чинниками, розумовими, емоційними, зовнішніми або внутрішніми, які спрямовані на порушення функцій організму і яких організм природно намагається уникнути.

Університети сприяють психологічному благополуччю студентів, створюючи комфортні умови для навчання, організовуючи психологічну допомогу на базі освітнього закладу та надаючи можливість отримувати підтримку в дистанційному режимі. Зосібна, у Хмельницькому національному університеті працює Психологічна служба, яка допомагає студентам адаптуватися до нових умов. Психологічна підтримка студентів університету відбувається за допомогою різних форм і методів боротьби зі стресом: психологічного консультування та терапії, індивідуальних або групових занять з психологом, тренінгів та арттерапевтичних заходів тощо, які допомагають молоді зменшити тривогу, впоратися з емоційними переживаннями, навчитися технікам подолання стресу та підвищити стійкість до нього.

Значну роль у подоланні тривожності студентів відіграють і бібліотеки ЗВО. Завдяки навчання бібліотекарів на різноманітних тренінгах та заняттях з психологічної безпеки книгозбірні також стали справжніми центрами психологічної підтримки. Зокрема, у жовтні 2022 року наукова бібліотека Хмельницького національного університету (далі бібліотека) взяла участь у проєкті «Бібліотека як безпечне місце», який реалізувала УБА спільно з ГЕТЕ-інститутом в Україні, та онлайнвому семінарі «Створення безпечного укриття у бібліотеці». У межах проєкту проводилися різноманітні тренінги, семінари, заняття з психологічної безпеки, книгозбірня також отримала матеріали на допомогу створенню безпечного укриття у бібліотеці. Варто вказати, що безпечне укриття означає не лише в буквальному сенсі влаштування місця, де можна сховатися від ракет та обстрілів. Це і психологічна безпека.

У лютому 2024 року працівники наукової бібліотеки взяли участь у тренінгових заняттях з надання першої допомоги при психотравмі за програмою соціально-психологічної підтримки Ізраїльської Коаліції по роботі з травмою. Заняття проводилися у Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці для бібліотечних фахівців (координаторка розвитку програм психосоціальної підтримки у Хмельницькому та області Тетяна Гуранська та психологиня, представниця Центру стресостійкості Хмельницького та області Наталія Ферльовська).

Одним із дієвих способів подолання тривожності у студентів є арттерапія, зокрема в бібліотеці здобувачі вищої освіти долучаються до творчих занять, майстер-класів, лекцій, зустрічей, обговорень, під час яких діляться своїми почуттями та думками, розкривають творчі здібності, навчаються долати життєві труднощі. До прикладу, неодноразово в бібліотеці проводилися майстер-класи із виготовлення ляльок-мотанок під

символічною назвою «Оберіг для захисника», виготовлення (оздоблення) крашанок до Великодніх свят та ін.

Велике значення бібліотека приділяє і бібліотерапії. Бібліотерапія – це комплексна наукова дисципліна, яка поєднала різні галузі знань: бібліотекознавство, педагогіку, літературознавство, психологію, медицину і направлена на психокорекцію особистості за допомогою спеціально підібраної літератури для читання або прослуховування. Застосування бібліотерапії в роботі бібліотек є важливим і актуальним, оскільки аналіз, систематизація, підбір літератури для відповідної категорії читачів, проведення бібліотерапевтичних заходів заради психологічної допомоги потребують професійної підготовки [1. С.217]. Бібліотерапія як методика психологічної підтримки, заснована на читанні та обговоренні книг, які допомагають людині переосмислити свій досвід і знайти способи подолання життєвих труднощів. Її сутність полягає в тому, щоб підібрати літературу, яка резонує з емоційним станом

людини, пробуджує усвідомлення її внутрішніх ресурсів та надихає на пошук рішень [4. С.23].

Інтерес до бібліотерапії зріс під час пандемії COVID-19, коли бібліотеки шукали способи, як допомогти читачам під час вимушених карантинних обмежень. Серед засобів бібліотерапії найпоширенішими є бібліографічні рекомендаційні списки, роз'яснювальні статті, тренінги, майстер-класи [4. С.24].

Виділяють два основні типи бібліотерапії:

- підтримуюча бібліотерапія – допомагає покращити емоційний стан та зменшити тривожність (вона часто використовується в роботі зі студентами, які переживають складні життєві обставини);

- бібліотерапія особистісного розвитку – спрямована на розвиток особистісних якостей (наприклад, зміцнення сили волі, розширення світогляду, формування навичок аналізу та рефлексії).

Бібліотерапія може бути як індивідуальною (коли підбираються книги, статті чи інші тексти, які відповідають потребам і проблемам конкретної людини), так і груповою (обговорення літературних творів у групах не лише дозволяє розвинути комунікативні навички, але й знизити почуття ізоляції, що особливо корисно для людей, які переживають схожі труднощі та можуть підтримати одне одного). Для досягнення різних цілей у бібліотерапії використовуються також різножанрові твори (наприклад, мотивуючі біографії надихають і підвищують мотивацію, тоді як психологічна проза допомагає глибше розуміти власні емоції).

Отже, враховуючи запити, бібліотекарі можуть не тільки підтримувати читачів у вирішенні їхніх психологічних проблем та знизити рівень стресу, але й сприяти розвитку особистості, покращенню настрою та стимулюванню рефлексії.

Слід зазначити, що практично з перших днів російської війни проти України для подолання у студентів страхів, стресів тощо бібліотечні працівники застосовували доступні методи

бібліотерапії, проводили заходи, присвячені способам подолання стресу. Зокрема, завідувачка відділу комплектування та наукової обробки документів Валентина Фоміних під час заходу «Стрес-менеджмент» не лише знайомить студентів-першокурсників з методиками подолання стресів, але й розповідає про роль книги і читання, про потенціал інтелектуального розвитку в сучасних умовах та силу бібліотерапії, дає кілька слушних порад щодо того, як знайти у собі сили не полишати читання і не впадати у відчай навіть у важкі часи (<http://library.khmnu.edu.ua/?p=15498>). Адже читаючи книгу, ти поринаєш у світ героїв і це дає можливість відволіктися, забути хоча б ненадовго про тривожні думки та стресові ситуації.

У нинішніх умовах бібліотека ефективно розвиває також інформаційно-консультативну діяльність з правових, соціальних, психологічних питань, питань охорони здоров'я, створюючи тематичні виставки, проводячи лекції, бесіди, організує доступ користувачам до офіційної інформації.

На початку навчального року в науковій бібліотеці традиційно відбувається серія тренінгових занять для

першокурсників бакалаврського рівня спеціальності 053 «Психологія», метою яких є знайомство студентів-першокурсників та встановлення позитивної комунікації між ними. Здобувачі вищої освіти магістерського рівня діляться власним досвідом навчання та розвитку в різних напрямках психології, першокурсники отримують практичні поради від своїх старших друзів. Основними завданнями тренінгу є допомога студентам подолати сором'язливість, відчуття себе комфортніше у новому колективі, навчитися ефективно комунікувати та співпрацювати в команді. Під час занять використовуються різноманітні інтерактивні вправи, як-от «Картка настрою» (де студенти обирають метафоричну карту, роблять саморефлексію та пояснюють свій емоційний стан), а також вправи «Чим я схожий та відмінний», «Мій життєвий досвід», «Подарунок» та інші. Кожна вправа сприяє кращому розумінню одне одного та формуванню групової згуртованості. На завершення кожного тренінгового заняття проводиться рефлексія, де студенти мають змогу висловити свої враження від нових форм спілкування та обговорити результати. Учасники відзначають, що тренінги допомагають їм не лише краще зрозуміти одногрупників, а й помітно піднімають настрій, наповнюють енергією та мотивують на подальше навчання.

З метою адаптації першокурсників до умов навчання в університеті в університетській книгозбірні на замовлення кафедри 2024 року відбувся захід «Поради Дейла Карнегі», в якому взяли участь студенти другого курсу. На заході студенти не тільки отримали відповіді на питання «Як здобувати друзів?», «Як знайти себе?», «Як допомогти близьким і дорогим людям розібратися в собі?», «Як перестати турбуватися і почати жити?», але й багато важливих порад від Дейла Карнегі – відомого американського письменника, лектора, що стояв біля витоків створення теорії спілкування, який перевів теоретичні розробки психологів у практичну галузь і розробив власну

теорію безконфліктного й успішного спілкування. Після закінчення заходу під керівництвом викладача відбувся тренінг.

Психологія відіграє важливу роль у житті людини, допомагаючи глибше пізнати свій внутрішній світ і зміцнити взаємини з оточуючими. Саме тому психологічна література стала дуже популярною. На початку навчального року студенти другого курсу спеціальності «Психологія» відвідали наукову бібліотеку і ознайомилися з виставкою літератури «Психологія», на якій були представлені популярні видання з різних галузей психології. Ця виставка організована з метою допомогти студентам орієнтуватися в психологічній літературі, наявній у фонді наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Відвідувачі могли ознайомитися з навчальною та науково-популярною літературою, присвяченою психології, саморозвитку, досягненню успіху в кар'єрі й особистому житті, а також побудові якісних взаємин і конструктивного спілкування. Кожна книга на виставці – цінне джерело знань, яке відкриває частинку таємниць людської психіки.

Психологічна підтримка є надзвичайно важливою складовою допомоги студентам під час воєнного стану. Вчасна ефективна психологічна допомога дозволяє зберегти психічне здоров'я, допомагає долати труднощі, а також сприяє розвитку стресостійкості та емоційної стабільності. Завдяки цьому, незважаючи на складні життєві ситуації, студенти можуть зосередитися на навчанні, спрямовувати свої зусилля на наукову роботу, на досягнення поставлених цілей, розвивати та вдосконалювати свої знання і навички.

Отже, під час воєнного стану значно зросла роль бібліотек і це доводить їх практична діяльність. І не лише тому, що книгозбірні якісно змінюють напрями діяльності, а й тому, що стали комунікативними центрами та точкою опори для багатьох людей. Долаючи серйозні виклики й загрози, бібліотеки навіть у воєнний час залишаються осередками інтелектуальної свободи та громадянської активності,

провідниками національних ідей та цінностей. У нових реаліях бібліотекарі України, зокрема й наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, показали високий рівень знань, надзвичайно високий рівень комунікацій, швидке реагування на події, професійну мобільність та свою спроможність до змін. Та, найголовніше, перетворилися на острівці безпеки, психологічного комфорту, де кожен, хто потребує цього, може отримати психологічну підтримку та допомогу.

Список використаних джерел

1. Аксьонова Н.Д. Роль бібліотек у подоланні стресових ситуацій (на прикладі застосування бібліотерапії)/ Н.Аксьонова // Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг: матеріали Міжнар. наук. конф. (4-6 жовт. 2022 р.) / ред. О. Василенко. - Київ : НБУ ім. В.І. Вернадського, 2023. –346с. - С.216-218.

2. Амельченко Ю. «Ти як?». Підтримка людини – зброя бібліотеки у воєнний час / Юліана Амельченко // Бібліотечна планета. – 2024. – № 2 (104). – С. 6–9.

3. Сиротюк П. Бібліотерапія: глибше, ніж просто читання, більше, ніж література/ Петро Сиротюк .-Режим доступу : <https://psihologonline.pro/biblioterapiya-hlybshe-nizh-prostochytannya/>

4. Янавічене Д. Бібліотерапія: теорія і практика в литовських бібліотеках/ДайваЯнавічене // Бібліотечна планета.- 2024.-№1- С.22-24.

Оксана Таланчук,
завідувачка сектору електронної бібліотеки НБ
Хмельницького національного університету

Волонтерська діяльність наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

***Анотація.** У статті висвітлено напрями волонтерської роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету від початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію України.*

***Ключові слова:** воєнний стан, бібліотека університету, волонтерська діяльність, патріотичне виховання, стресостійкість.*

З початком повномасштабного вторгнення ключовою цінністю стало прагнення кожного українця захищати свою державу. Бібліотеки, спираючись на досвід, накопичений за попередні вісім років російської агресії на сході України, з перших днів війни активно долучилися до підтримки Збройних Сил України, допомагаючи наблизити перемогу, а також підтримуючи цивільне населення у цій боротьбі. Волонтерська робота бібліотекарів, студентів та викладачів перетворила ці заклади на важливу частину гуманітарної мережі, що допомагає суспільству справлятися з труднощами та об'єднувати людей навколо спільних цінностей і цілей.

Волонтерство — це добровільна безкорислива діяльність, спрямована на допомогу людям, суспільству або природі. Воно виникає як прояв людяності, співчуття та бажання зробити світ кращим. Волонтерство об'єднує людей різного віку, професій і переконань, допомагаючи розв'язувати соціальні, гуманітарні та екологічні проблеми.

В Україні волонтерський рух набрав масового характеру

під час Революції Гідності, а ще більшого масштабу – після початку російської агресії на Сході України. Міжнародні експерти визнають, що у жодній країні світу досі не було зафіксовано такого потужного волонтерського руху. Волонтери працюють без користі для себе, показуючи цим суспільству, що є ще в житті речі більш цінні, ніж отримання матеріальної нагороди.

Під час війни бібліотеки українських університетів стали не лише центрами освіти та науки, але й осередками підтримки, допомоги і взаємодії з місцевими громадами. Наукова бібліотека Хмельницького національного університету не була виключенням.

З перших днів повномасштабного вторгнення працівники книгозбірні активно включилися у волонтерську роботу, спрямовану на допомогу тим, хто найбільше постраждав від російської збройної агресії. Допомогали людям знайти тимчасове житло; надавали тимчасовий прихисток сім'ям, які втратили домівку через обстріли; долучились до організації занять у навчальному просторі «Vektor», де діти зі східних областей України отримували не лише знання, а й підтримку в цей непростий період. Співпрацюючи з німецькою організацією «Impreona» та громадською організацією «Kinder arche», які надають допомогу для ВПО та матусям з дітьми, окремі бібліотекарі разом із сім'ями сортували та розподіляли гуманітарні вантажі, організовували збір продуктів харчування, речей першої необхідності, засобів гігієни та миючих засобів, розвозили їх в будинки для людей похилого віку та школи-інтернати, доставляли ліки та необхідні речі в госпіталі для поранених військових, забезпечуючи постраждалих найнеобхіднішим. Також родина головної бібліотекарки придбала за власний кошт декілька комплектів військового одягу і передала їх до військової частини. Тож члени колективу бібліотеки від самого початку повномасштабної війни не залишалися осторонь. Вони організовували формування

гуманітарної допомоги, спрямованої на підтримку українців; долучалися до донорської допомоги, спрямованої на порятунок поранених військових і цивільних, які постраждали внаслідок обстрілів; брали участь у курсах із надання домедичної допомоги відповідно до протоколів НАТО, що проходили на базі університету, а також відвідували заняття зі стрілецької підготовки.

Зокрема, працівники книгозбірні активно долучилися до плетіння маскувальних сіток для військових. Спільна діяльність задля перемоги об'єднала не лише бібліотекарів, а й ветеранів бібліотеки, студентів, викладачів університету та хмельничан, які доєдналися до волонтерської справи. Лише за 2024 рік у бібліотеці було виготовлено понад 100 сіток, подяку за волонтерську роботу від директора благодійної організації «Благодійний фонд «Мир та відродження»» отримали найактивніші співробітники та ветерани книгозбірні.

Окрім плетіння маскувальних сіток для військових, бібліотекарі активно займаються збором та передачею коштів на потреби Збройних Сил України. Кошти передаються через

громадську організацію «Подільський центр громадських ініціатив», створену за ініціативи керівництва Хмельницького національного університету, одним із напрямів діяльності якої є здійснення благодійної та волонтерської діяльності. У 2024 році бібліотекарями книгозбірні перераховано на рахунок ГО більше 20 000 грн., а також майже 4 000 грн зібрано на підтримку пораненого військового з родини співробітниці бібліотеки. Завдяки активній волонтерській діяльності спільно з Хмельницьким національним університетом, ГО «Подільський центр громадських ініціатив», Вільною профспілкою працівників університету, відділом навчально-виховної роботи та студентською радою університету працівники книгозбірні на постійній основі здійснюють волонтерську діяльність, спрямовану на закриття потреб армії. Це дрони та батареї, прожектори, блоки багатоканальної швидкої зарядки, телевізори, екрани-43”, РЕБи, планшети, ноутбуки, маніпулятори миші, квадрокоптери, акумулятори, датчики струсу та датчики струсу «вус», тепловізори, прилади для протидії FPV, автомобільні комплекти нічного бачення, медичне обладнання та багато інших речей для військових, які боронять нашу Батьківщину. Важливо зазначити, що кожен внесок, навіть найменший, став частиною великої справи підтримки військових, об'єднання усіх заради перемоги.

У березні цього року бібліотека взяла участь у челенджі, долучившись до ініціативи студентського самоврядування зі збору макулатури. Завдяки спільним зусиллям було зібрано майже 2500 кг макулатури. Виручені за макулатуру кошти також передані на потреби Збройних Сил України.

Поєднуючи волонтерство з патріотичним вихованням, бібліотечні працівники проводять масові заходи для студентів: тематичні лекції, зустрічі, допомагають молоді краще усвідомити важливість підтримки захисників і власної ролі у зміцненні країни.

У червні 2024 року в бібліотеці відбувся благодійний показ патріотичного фільму, мета якого – підтримка та популяризація національних цінностей, підвищення рівня патріотизму серед молоді, а також збір коштів на детектор для виявлення дронів. Напередодні у соціальних мережах студенти мали можливість обрати фільм для благодійного перегляду. Більшістю голосів було обрано «Мирний-21», який розповідає про реальні події 2014 року, коли загін луганських прикордонників, розташований за адресою, на честь якої названо фільм, дав бій росіянам, що хотіли захопити цей прикордонний пункт. Вхід на перегляд цього фільму – за будь-який донат. Усі зібрані кошти, серед яких і внесок бібліотеки, були спрямовані на підтримку ЗСУ. Цей захід став не лише можливістю для змістовного проведення часу молоді, а й важливим кроком у підтримці нашої країни та ЗСУ.

Під час війни багато людей відчувають тривогу, стрес і страх. З метою підтримки студентської молоді у подоланні життєвих викликів та формування їхньої стресостійкості в читальному залі бібліотеки Психологічна служба університету організувала серію тренінгів. Під час занять учасники отримали професійні поради від провідних психологів щодо профілактики стресу, відновлення психічного та фізичного здоров'я, а також методів ефективного самозаспокоєння у стресових і постстресових станах. Ці тренінги стали важливим кроком у створенні підтримуючого середовища для студентів у складний час. Способам подолання стресу був також присвячений захід «Стрес-менеджмент», організований науковою бібліотекою. Допомогає читачам знайти емоційний баланс і підвищити стійкість до стресу й відкритий доступ до літератури з психологічної підтримки та самодопомоги й виготовлення оберегів для підтримки наших захисників, які сьогодні боронять нашу країну на передовій.

Майстер-класи з виготовлення оберегів для захисників проводилися в науковій бібліотеці протягом року неодноразово, адже вони відіграють важливу роль у підтримці військових та згуртуванні суспільства. Створені власноруч, обереги несуть у собі позитивну енергію та добрі побажання, стають символом віри в перемогу, захистом і нагадуванням про те, що люди в тилу турбуються про своїх воїнів. Участь у майстер-класах також позитивно впливає на психологічний стан мирного населення, особливо під час війни. Це можливість проявити свої почуття, зняти стрес і відчутти себе корисним.

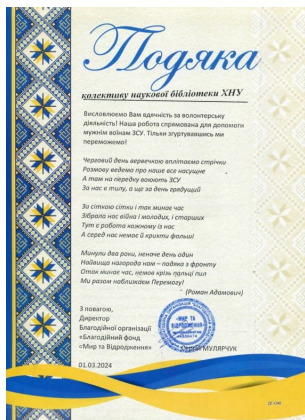
На початку грудня цього року до Дня Збройних Сил України у Хмельницькому храмі Новомучеників українського народу відбувся майстер-клас з виготовлення вервичок, в якому взяли участь викладачі й студенти [факультету здоров'я, психології, фізичної культури та спорту](#) та співробітники наукової бібліотеки. Вервички-обереги були передані бійцям ЗСУ на передову, а також в лікарні та госпіталі міста захисникам, які проходять реабілітацію.

Під час війни обсяг інформації та дезінформації значно збільшується, тож роль бібліотек у наданні достовірної інформації та боротьбі з неправдивими даними стає надзвичайно важливою. Бібліотекарі навчилися самі та навчають інших вмінню перевіряти інформацію, розрізняти надійні джерела від сумнівних, поширювали інформаційні ресурси, які допомагали користувачам орієнтуватися в потоці новин та адаптуватися до нових умов. Надзвичайно важливим завданням з початком повномасштабної війни став захист інформаційного простору. Протидія фейкам, дезінформації та кіберзагрозам у віртуальному середовищі сьогодні є невід'ємною частиною інформаційного фронту. Працівники сектору електронної бібліотеки стали членами Інтернет-Військ України, допомагаючи поширювати правдиву інформацію про події в Україні за допомогою професійних навичок аналізу, критичного мислення та роботи з інформаційними потоками. Ця діяльність спрямована на протидію ворожій пропаганді та підтримку інформаційної безпеки, що робить їхній внесок важливим елементом у боротьбі за правду та національну єдність.

Отже, у складний час співробітники бібліотеки не лише зберегли свою основну професійну місію, але й розширили її, стали активними учасниками волонтерського руху. Займаючись плетінням маскувальних сіток, розподілом гуманітарної допомоги, організацією тренінгів для студентів, підтримкою переселенців, працюючи на інформаційному фронті, бібліотекарі продемонстрували, що їхня робота виходить далеко за межі традиційного бібліотечного простору. Ця діяльність є важливою для громади та прикладом згуртованості та відповідальності, а отриманий досвід засвідчив, що бібліотеки здатні адаптуватися до будь-яких викликів і відігравати важливу роль у підтримці суспільства. Колектив наукової бібліотеки Хмельницького національного університету неодноразово отримував Подяки за активну волонтерську діяльність. Наприкінці 2024 року колектив нагороджено Подякою ректора Хмельницького національного

університету за активну участь у волонтерському русі університету, сприяння матеріально-технічному забезпеченню військових формувань України, активну громадянську позицію та з нагоди Міжнародного дня волонтера.

Список використаних джерел

1. Міністерство культури та інформполітики запрошує кожного приєднуватись до Інтернет Війська України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mkp.gov.ua/news/6947.html>. – Назва з екрана.

2. Баланок Т. Робота наукової бібліотеки Хмельницького національного університету під час воєнного стану//Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку.-Хмельницький, 2022.– С.143-146.

Анжела Кандул,
головний бібліотекар
інформаційно-бібліографічного відділу НБ ХНУ

**Національно-патріотичне виховання студентської молоді в
умовах воєнного стану**

Дайджест

(за матеріалами конференцій та періодичних видань
2022 – 2024 рр.)

В умовах воєнного стану в Україні, спричиненого повномасштабним російським вторгненням у 2022 році, як ніколи, потрібні нові стратегічні підходи і шляхи до виховання у молоді патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Роль закладів вищої освіти та їх бібліотек у національно-патріотичному вихованні студентів є ключовою, адже саме вони створюють середовище для формування світогляду та особистісних якостей майбутніх спеціалістів та лідерів держави. У матеріалах конференцій та досліджень з цієї тематики висвітлюються основні напрями та підходи, які можуть бути використані бібліотечними фахівцями для підвищення ефективності національно-патріотичного виховання. Особлива увага приділяється розвитку національно-патріотичної свідомості молоді, зміцнення духовної стійкості, розуміння власної відповідальності за майбутнє України, готовності захищати її незалежність, цілісність і суверенітет.

Пропонуємо перелік основних публікацій на тему національно-патріотичного виховання.

Виклики та перспективи формування зростаючої особистості у повоєнній реальності: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ – Біла Церква, 26 травня 2023 р.) / за ред. Л. В. Канішевської, К. В. Плівачук; упоряд. В.

М.Шахрай. Біла Церква : КНЗ КОР «КОПОПК», 2023. 214 с.

У збірник увійшли матеріали учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Виклики та перспективи формування зростаючої особистості у повоєнній реальності» (проведений на базі Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» 26 травня 2023 року), в яких представлені результати наукових досліджень та практичного досвіду з проблем виховання дітей та учнівської молоді в сучасних соціокультурних умовах, ускладнених російською агресією, та окреслені перспективи виховного процесу в повоєнній реальності.

Акімова О. В. Патріотичне виховання студентської молоді в освітньо-цифровому середовищі закладу вищої освіти / О. В. Акімова, М. В. Сапогов, Я. А. Гапчук, Л. С. Задворняк, О. О. Хрущак // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). - 2024. - № 4. - С. 45-55.

У статті розглядається проблема патріотичного виховання студентської молоді в освітньо-цифровому середовищі закладу вищої освіти. Доведено, що вивчення рідної історії, народних традицій й культури українського народу є головним чинником здійснення патріотичного виховання в освітньому середовищі закладів вищої освіти. Сформульовано завдання цього виховного напрямку в розвивальному середовищі закладів освіти, а саме: створення гуманістичної атмосфери, спрямованої на прогресивний розвиток творчого потенціалу здобувачів вищої освіти; забезпечення інтеграції між напрямками освітнього процесу; використання виховних можливостей навчальних дисциплін; розробка патріотично спрямованого змісту діяльності викладачів та студентів. Виокремлено педагогічні умови ефективності патріотичного виховання, а саме: цілеспрямованість та науково-педагогічне забезпечення патріотичного виховання студентів; виокремлення у дисциплінах

психолого-педагогічного цикла тем, проблем, професійних ситуацій, що чинять позитивний вплив на становлення у майбутніх учителів патріотичної свідомості; включення студентів в активну суспільно значущу діяльність з осмислення історичного досвіду минулого України. Охарактеризована інтеграція патріотичного виховання з іншими напрямками виховання, а саме з художньо-естетичним вихованням, котре визначається такими основними положеннями, як моральні переконання, громадянська активність й світогляд студентів, має великий позитивний вплив. Доведено, що патріотичне виховання студентської молоді безпосередньо пов'язано із формуванням ціннісних орієнтацій студентів, адже ціннісні орієнтації особистості виступають якостями, що об'єднують людей та визначають особливості соціальної системи: на основі культурних традицій, вірувань, ідей, ціннісних зразків. Визначено, що важливим напрямом патріотичного виховання студентської молоді є створення освітньо-цифрового середовища закладу вищої освіти. Середовищний підхід розглядається у науковій літературі по-різному, як: теорія й технологія керування розвитком особистості студента; як новітня методологія теорії та практики вищої освіти; як науковий інструмент вивчення індивідуальних можливостей особистості; як засіб вирішення прогресивних освітніх завдань; як системну діяльність у межах створеного освітнього середовища; як новітню стратегію розвитку освітніх систем, котра спрямована на самореалізацію та особистісно-професійне зростання молоді.

Ашиток Н. Підготовка студентів до патріотичного виховання школярів в умовах війни / Н. Ашиток // Молодь і ринок. - 2023. - № 4. - С. 11-15.

У статті йдеться про те, що в умовах війни підготовка студентів до патріотичного виховання школярів набуває особливої актуальності. Одним з важливих підходів при підготовці фахівців є компетентнісний. Зазначено, що реалізація цього підходу в освіті здійснюється у поєднанні з іншими

підходами – технологічним, особистісним і комплексним, який поєднує в собі два попередні: згідно з ним підготовка компетентного фахівця є формуванням цілісної особистості з усіма її професійними компетенціями. Комплексний підхід прийнятний під час підготовки майбутніх педагогів до патріотичного виховання школярів і при реалізації цього різновиду виховання в закладах освіти.

Балакірева В. А. Патріотичне виховання студентів педагогічних ЗВО як вимога сьогодення / В. А. Балакірева // [Інноваційна педагогіка](#). - 2023. - Вип. 56(1). - С. 134-138.

Стаття присвячена актуальній проблемі патріотичного виховання студентів педагогічних закладів вищої освіти. Мета дослідження полягає у вивченні й обґрунтуванні проблеми патріотичного виховання студентів педагогічних ЗВО. Розкривається суть таких понять, як «патріотизм», «патріотичне виховання», «національне виховання», «національна свідомість», «національні цінності», «національна культура». Здійснено спробу довести, що патріотичне виховання студентів педагогічних ЗВО належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання і передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси Батьківщини. Визначено, що до засобів патріотичного виховання належать рідна мова, вітчизняна історія, українська література, рідна природа, українська культурно-духовна спадщина тощо. Зауважено, що патріотичне виховання студентів педагогічних ЗВО виступає надзвичайно важливим чинником у спрямуванні держави та соціуму до усвідомленого формування активного громадянського суспільства, забезпечення загального сталого розвитку і національної безпеки держави. Доведено, ефективність цього процесу залежить від послідовності та скоординованості усіх дій ЗВО, від їхньої функціональної готовності. Визначено, що вагомий внесок у формування та розвиток патріотичної

свідомості, виховання у молоді громадянсько-патріотичних якостей мають зробити сучасні освітні заклади. Підведено підсумок, результатом патріотичного виховання можна вважати людину, громадянина чи представника певної нації або національності, який: розуміє і поділяє сутність національної ідеї; є носієм національної культури; своєю професійною діяльністю сприяє економічному, науковому, культурному зростанню Батьківщини; любить і відстоює рідну мову, користується нею; любить, захищає і відстоює рідну країну, державу, територію; любить, захищає і відстоює свої звичаї, традиції; любить, захищає і підтримує співгромадян з патріотичним способом мислення; постійно відчуває гордість за свою країну.

Вікторова Л. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами освітнього процесу у вимірах сучасності / Л. Вікторова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. - 2022. - Вип. 2. - С. 221-227.

У статті представлено аналіз умов та оновлених підходів до реалізації концептуальних положень національно-патріотичного виховання студентської молоді у системі вищої освіти. Зазначено, що з відчуттям національної ідентичності нерозривно пов'язане питання розвитку та підтримки патріотизму. Водночас сучасна епоха з її суперечностями й альтернативами формує новий, багатогранний, неоднозначний патріотизм. Встановлено, що виклики війни, становлення картини світу, розвиток свідомості та національної ідентичності студентів, виклики глобалізації потребують постійної уваги педагогів (тьюторів) у контексті реалізації мети національно-патріотичного виховання та використанні адекватних педагогічних умов.

Діхтяренко З. Військово-патріотичне виховання учнівської та студентської молоді, курсантів у спортивному гуртку «Бойовий хортинг» в умовах воєнного стану / З.

Діхтяренко, Е. Єрмоєнко // Проблеми освіти. - 2022. - Вип. 2. - С. 239-265.

У статті надано аналіз наукових публікацій, у яких досліджено аспекти військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді, курсантів у спортивному гуртку «Бойовий хортинг». Удосконалено Концепцію військово-патріотичного виховання дітей та молоді засобами бойового хортингу (автор Е. Єрмоєнко) описаним З. Діхтяренко прогнозованим результатом самостійних тренувань бойовим хортингом в умовах воєнного стану для учнівської та студентської молоді й курсантів. Уточнено поняття «воєнний стан». Визначено, що роль спортивних гуртків «Бойовий хортинг», і, особливо, в умовах воєнного стану – це сприяння підвищення рівня військово-патріотичної вихованості учнівської та студентської молоді, курсантів; формування в молоді стійкого інтересу та потреби у регулярних заняттях українським бойовим мистецтвом; підвищення рівня освіченості в галузі фізичної культури, спорту і здорового способу життя; поліпшення якості процесу фізичного виховання і освіти в молоді тощо. Доведено, що національний професійно-прикладний вид спорту України – бойовий хортинг, який заснований на культурних, оздоровчих і бойових традиціях українського народу сприяє всебічному вихованню підростаючого покоління для забезпечення безпеки державній незалежності України, усуваючи загрози для збереження цілісності українських земель; є багаторічним спеціально організованим процесом навчання, всебічного розвитку, морально-етичного виховання й оздоровлення дітей і молоді. На основі Концепції військово-патріотичного виховання дітей та молоді засобами бойового хортингу визначено показники до прогнозованого результату самостійних тренувань бойовим хортингом в умовах воєнного стану (знати; вміти) для учнівської та студентської молоді й курсантів.

Клименко О. Вплив повномасштабної агресії Росії проти України на сучасний етнокультурний і національно-

патріотичний розвиток українського студентства: соціологічний вимір / О. Клименко, В. Ятченко, О. Семенова, Ю. Фігурний, О. Шакурова // Українознавство. - 2022. - № 4. - С. 49-64.

У статті за матеріалами соціологічного опитування проаналізовано вплив повномасштабної агресії Російської Федерації проти України на сучасний етнокультурний і національно-патріотичний розвиток українського студентства. Показано, що студентство як соціокультурна спільнота характеризується певною спільністю поглядів, соціальних норм, ціннісних систем, настанов та інтересів. Зазначено, що з 24.02.2022 року, в результаті агресії Росії, стався різкий перелом в ідеологічних поглядах українського студентства щодо будь-яких маркерів, пов'язаних із країною-агресором. Відбулася «декомунізація» та «дерусифікація» студентської думки: усе «радянське» тепер сприймається ними як російське й вороже. Розкрито, що рівень мовної самоідентифікації студентської молоді, за результатами соціологічного опитування, стабільно зростає, а війна як виклик для всього суспільства тільки прискорює цей процес, тому українська мова як один із наріжних каменів державності сьогодні лише зміцнюється, і лінії протистояння у цьому питанні зникають. Виявлено, що, на думку більшості опитаних студентів, повномасштабна військова агресія РФ проти України призвела до консолідації українського суспільства й зміцнення патріотичних почуттів громадян, тому абсолютна більшість опитаних приєдналася до спротиву російській агресії в Україні. З'ясовано, що понад половина опитаних підтримують отримання Томосу про автокефалію Православної Церкви України.

Кравченко О. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами цифрових технологій в умовах дистанційного освітнього середовища / О. Кравченко, І. Резніченко // Наука і освіта. - 2022. - № 1. - С. 60-70.

На сьогодні національно-патріотичне виховання є потужним засобом зміцнення єдності і цілісності України. Нині,

як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. На нашу думку, одним із таких шляхів може стати застосування цифрових технологій у здійсненні національно-патріотичного виховання студентської молоді, адже, це одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку освітнього процесу. Проведене дослідження засвідчило, що студентська молодь займає активну громадську позицію: розмовляє українською мовою, хоче жити та працювати в Україні, шанобливо ставиться до своєї Батьківщини, її традицій, культурного та історичного минулого, любить подорожувати, толерантно ставиться до осіб з особливими потребами. Проаналізовані різноманітні форми виховної роботи національно-патріотичного спрямування в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, які були проведені засобами ІКТ: онлайн тематичні лекції, виховні години, круглі столи, майстер-класи, гостьові онлайн-зустрічі з відомими дослідниками історичної спадщини України, онлайн екскурсії-подорожі історичними місцями, віртуальні виставки художньої творчості, участь у національно-патріотичному студентському таборі «Дія» тощо довели ефективність можливостей цифрових технологій як засобу формування національно-патріотичного виховання молоді.

Левицький О. Патріотичне виховання студентів як частина освітнього процесу / О. Левицький, О. Курчаба // *Acta paedagogica volynienses*. - 2022. - Вип. 2. - С. 79-84.

У статті описаний певний взаємозв'язок між сторонами патріотичного виховання: морально-політичної, психологічною, фізичною, військово-технічною підготовкою до захисту Батьківщини в сучасних умовах, виявлення ролі та місця сім'ї, навчальних закладів та засобів. Аналізується тенденція підвищення цікавості до народної педагогіки з багатим віковим досвідом виховання, бо ідеї патріотизму, оспівані у народному фольклорі, у героїчних народних традиціях, подіях минулого, становлять виховний потенціал у патріотичному вихованні.

Зазначається, що патріотичне виховання – це формування найважливіших духовно-моральних та культурно-історичних цінностей, що відображають специфіку формування та розвитку нашого суспільства та держави, національної самосвідомості, способу життя, світосприйняття та долі України, які базуються на безмежній любові і відданості своїй Батьківщині, гордості за приналежність до народу та його подвигів, шанування національних святих та символів, готовність до гідного та самовідданого служінню суспільству та державі. Проаналізовано та доведено ключові моменти, котрі вміщують в собі низки педагогічних елементів формування патріотичних почуттів студентів. Зазначено, що патріотичне виховання спрямоване на формування та розвиток особистості, що володіє якостями громадянина та патріота і здатної успішно виконувати свій громадянський обов'язок у мирний та воєнний час. З'ясовано, що воно тісно пов'язане з іншими напрямками виховання, воно є частиною цілісного виховного процесу у закладах освіти на заняттях Захисту України, вивчення якого сприяє формування особистості, що володіє громадянськими, морально-психологічними та моральними якостями, необхідними для захисту, поваги до духовної спадщини, історії та культури своєї Батьківщини, любові до праці та суспільства, чесність, правдивість. Доведено, що цілеспрямований організований процес формування патріотичних почуттів на заняттях Захисту України дозволяє студенту освоювати історію рідного краю, будувати ієрархію культурних цінностей, визначати свої пріоритети, керуючись ідеями патріотизму.

Лучанінова О. П. Патріотизм в умовах воєнного стану: духовне становлення студентства / О. П. Лучанінова // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. - 2022. - Вип. 2. - С. 64-74.

У статті підкреслено, що сьогодні в суспільстві постала загальна проблема в масштабах держави – патріотизм її громадян, її нове звучання – дієвий патріотизм в умовах

воєнного часу. Українці – самодостатня гармонійна нація в центрі Європи, яка за роки незалежності відчула смак свободи у багатьох речах: виборі роботи, мови, місця проживання, віросповідання, демократичних і конституційних засадах на виборах до вищих органів влади, мобільності у навчанні тощо. Складових патріотизму багато, але в Україні в умовах воєнного часу людина-патріот розкрилася до духовних висот. І яскраво виокремився сильний бік – дієвий патріотизм простих людей, бо кожне покоління повинно наново писати свою історію. Автор прагне у дні жорстокого протистояння ще раз оновити скрижалі історії, призначення людини в особистісному й державному векторі через такі випробовування.

Мірошніченко В. І. Роль освітнього середовища у формуванні патріотичних ідеалів студентів закладів фахової передвищої освіти / В. І. Мірошніченко // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). - 2024. - № 2. - С. 342-350.

У статті обґрунтовується роль освітнього середовища у формуванні патріотичних ідеалів студентів закладів фахової передвищої освіти. Автором висловлюється думка щодо тлумачення середовища тією частиною навколишнього світу, з якою суб'єкт вступає у пряму чи опосередковану взаємодію у відкритій або латентній формі. У формуванні патріотичних ідеалів студентів важливе значення має розгляд його як соціального явища (наявність певних соціальних норм, зразків поведінки, прав та обов'язків), соціальної групи (базування на спільності мети та умов діяльності, взаємній відповідальності і взаємодопомозі) і системи (взаємозалежність між її членами, наявність певної структури ролей). Освітнє середовище закладу освіти є «майданчиком» зустрічі і взаємодії студентів, педагогів, батьків, представників місцевої громади, які відбуваються у форматі занять, концертів, урочистостей, вечорів, семінарів та тренінгів тощо. Містить зовнішні умови та чинники, що сприяють успішному освітньому процесу. Передбачає систему

впливів і умов формування особистості завдяки соціальному та просторовому оточенню. Відтак, освітнє середовище закладів фахової передвищої освіти полі предметним і полісуб'єктним явищем. Воно передбачає певні зв'язки між учасниками освітнього процесу у просторі та за функціональним призначенням. Складовими освітнього середовища називаються такі: змістова (положення, освітньо-професійні програми, навчальні плани тощо), соціальна(освітня діяльність, взаємовідносини та взаємовплив учасників освітнього процесу) та просторова (навчально-матеріальні база, облаштування приміщень та будівель, умови діяльності). У формуванні патріотичних ідеалів студентів закладів фахової передвищої освіти значна роль належить першим двом складовим освітнього середовища: змістовній та соціальній. Автор висловлює думку про багатогранність змісту патріотичного ідеалу. До нього відносить: відповідальність, бажання зберігати та примножувати доробок свого народу, працювати для покращення життя суспільства, родини, почуття захоплення красою природи, архітектури, народної творчості, гордість за людей, які створили цю красу, готовність захищати рідну землю зі зброєю в руках. Підґрунтям формування патріотичного ідеалу є систематична робота з патріотичного виховання.

Опачко М. В. Діагностування рівнів сформованості патріотизму у студентів університету: теоретичний аспект / М. В. Опачко, Н. В. Дешко // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). - 2023. - № 14. - С. 348-356.

Проблематика дослідження актуалізована потребою осмислення понять, що стали значимими у період провадження освітньо-виховної діяльності в умовах повномасштабної війни. Актуальність досліджуваної нами проблеми випливає із потреби визначення рівнів сформованості патріотизму, як якості особистості, на основі якої формуються військово-патріотична, громадянсько-патріотична, національно-патріотична складові

виховання. Для розуміння механізмів формування патріотизму як якостей особистості варто представити його у параметрах цінностей. Проблема розвитку патріотизму як якості особистості у студентському середовищі передбачала розробку діагностичної програми вимірювання кількісного показника патріотизму як інтегрованого показника проявів патріотизму відображених у цінностях: національних, громадянських, моральних, родинних, екологічних та цінностях взаємодії і цінностях особистого життя. Інтегральне оцінювання прояву виокремлених показників дає змогу судити про рівень сформованості патріотизму. Знаючи загальний показник патріотизму студентської групи, стає можливим розробляти індивідуально-групову програму психолого-педагогічної підтримки формування патріотизму у студентських групах. Перспективи подальшого дослідження полягають у організації і проведенні емпіричного дослідження на предмет виявлення рівнів сформованості патріотизму у студентів першого курсу університету.

Петрів А. Б. Педагогічні умови формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти / А. Б. Петрів // *Humanitarian studios: pedagogics, psychology, philosophy* . - 2022. - Vol. 13, no. 3. - С. 69-75.

У статті наголошено на необхідності вдосконалення існуючих та пошуку нових засобів національно-патріотичного виховання молоді. На підставі аналізу наукових праць сучасних дослідників, уточнено зміст поняття «педагогічні умови формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти», під яким варто розуміти комплекс спеціально аргументованих та організованих обставин та напрямів педагогічної діяльності, які в сукупності забезпечують успішність розв'язання поставлених завдань та результативність процесу формування патріотичних ідеалів студентів. За допомогою методу експертної оцінки виділено наступні

педагогічні умови: формування стійкої мотивації майбутніх аграріїв до самовиховання національно-патріотичних якостей та цінностей; формування готовності наставників академічних груп аграрних закладів фахової передвищої освіти до патріотичного виховання; використання виховного потенціалу соціально-гуманітарних дисциплін у формуванні патріотичних ідеалів студентів-аграріїв; забезпечення активності студентів у процесі організації та проведення позааудиторних заходів патріотичного спрямування. Здійснено теоретичне обґрунтування виокремлених педагогічних умов.

Прокопів Л. М. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами музейної педагогіки у закладах вищої освіти західної України / Л. М. Прокопів, Н. М. Салига, В. В. Стинська // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). - 2024. - № 4. - С. 581-592.

У статті розкрито освітньо-виховні можливості музейної педагогіки у формуванні національної свідомості та гідності, історичної пам'яті, духовних цінностей, патріотизму студентської молоді України. Підкреслюється, що в умовах глобальних викликів сучасності, повномасштабної війни, яку Російська Федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна потреба посилення національно-патріотичного виховання дітей і молоді, формування нового українця, що глибоко засвоїв національні та європейські цінності. Акцентується увага на ідеях і поглядах відомих українських науковців-педагогів з проблем формування громадянського самоусвідомлення людини, становлення національної ідентичності, військово-патріотичного виховання. Важливе значення для активізації музейної педагогіки на сучасному етапі мають Закони України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022) та Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022). У статті розкрито

внесок у національно-патріотичне виховання студентської молоді музеїв, музейних комплексів, музейних кімнат, музейних виставок, що функціонують у закладах вищої освіти Західної України – Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Чернівецької, Закарпатської, Волинської, Рівненської областей. Тут формування ціннісних орієнтирів здобувачів вищої освіти засобами музейної педагогіки здійснюється на прикладах героїчної боротьби українського народу за свободу і незалежність від княжої доби до сучасності. Підкреслюється, що упродовж останніх десятиліть апробовано різноманітні форми і методи педагогічної взаємодії багатьох державних музеїв Західної України із закладами вищої освіти, поглиблюється розуміння музейного простору як центру національного виховання і формування патріотичної особистості. Зроблено висновок про перспективи розвитку музейної справи і музейної педагогіки у закладах вищої освіти, необхідність використання зарубіжного, зокрема польського, досвіду використання інноваційних освітніх технологій музейної комунікації в умовах цифровізації навчальної діяльності.

Собченко Т. Аналіз досвіду роботи використання потенціалу соціальних мереж у реалізації концепції національно-патріотичного виховання / Т. . Собченко, О. Кін // Освіта. Інноватика. Практика. - 2023. - Т. 11, № 1. - С. 45-49.

У статті акцентовано увагу на то, що в сучасних умовах протистояння російської агресії, боротьби за територіальну цілісність, національний суверенітет нашої держави особливої актуальності набувають питання посилення національно-патріотичного виховання молодого покоління, формування громадянина та патріота, який зможе обстоювати національні інтереси та цінності та ефективно діяти та працювати в міжнародному ціннісному просторі. Представлено та проаналізовано основні ідеї Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Авторами з'ясовано, що в сучасних умовах пріоритетності форматів

онлайн-комунікацій серед молоді, важливим засобом інформаційного забезпечення здійснення національно-патріотичного виховання є Інтернет-ресурси, зокрема соціальні мережі. У статті репрезентовано досвід роботи викладачів кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди щодо здійснення національно-патріотичного виховання студентської молоді засобами інтернет-ресурсів. Зокрема, представлено зміст та особливості проведення заходів до Дня науки, який було присвячено 300-річчю від дня народження відомого філософа Г. С. Сковороди: бінарної лекції на тему «Цифрова компетентність майбутнього фахівця», яка супроводжувалася виконанням творчих завдань для здобувачів: «Діджиталізація Г. С. Сковороди» (створення блогу або сторінки Г. С. Сковороди у соціальних мережах Facebook або Instagram). У статті проаналізовано виховне значення проведеного заходу, який сприяв: прояву креативності, творчості, неординарності, талантів здобувачів; імплементації європейських та національних цінностей; заохоченню здобувачів до вивчення творчості Г. С. Сковороди; переосмисленню філософської, творчої спадщини Г. С. Сковороди, його ідей та світогляду. Авторами було доведено, що використання засобів інтернет-комунікації, зокрема соціальних мереж, має досить потужний потенціал реалізації завдань національно-патріотичного виховання, формування у здобувачів національних почуттів, інтересів та цінностей.

Людмила Посітко,
провідний бібліотекар
Наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський
державний університет»

Просвітницька діяльність бібліотеки: презентація краєзнавчих біобібліографічних покажчиків

***Анотація.** В статі розглядається просвітницька видавнича діяльність наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» на прикладі краєзнавчого біобібліографічного покажчика «Dr. Antoni J. – Юзеф Ролле» (до 195-річчя від дня народження видатного краєзнавця Поділля 1829-1894). Висвітлено життя і діяльність польсько-українського історика-письменника, за фахом – лікаря-психіатра, його наукову та літературну спадщину.*

***Ключові слова:** біобібліографічний покажчик, Юзеф Ролле, краєзнавство, видавнича діяльність, наукова бібліотека.*

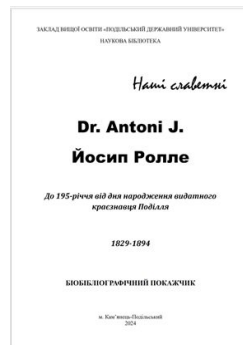
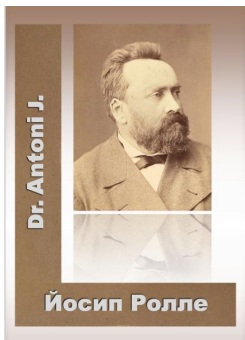
Просвітницька видавнича діяльність наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» спрямована на збереження та оприлюднення історико-культурної спадщини. У просвітницькій діяльності нашої бібліотеки провідне місце належить укладанню та виданню бібліографічних посібників з історії рідного краю, в т. ч. визначних особистостей, адже кожній людині, особливо нашому молодому поколінню, перш за все, необхідно знати історію свого походження, історію рідної землі, історію міста або села.

Серед таких бібліотечних видань виділяються серії покажчиків про краєзнавство. Одним із них є краєзнавчий внутрішньогазетний бібліографічний покажчик «Наші славетні» [3], видання, яке містить інформацію про видатних людей,

письменників, діячів культури життя і діяльність яких пов'язана з нашим славним містом.

При науковій бібліотеці функціонує студентський науковий гурток історичної книги «Артефакт». І саме на черговому засіданні цього гуртка, що проходив під назвою «Поділля в дослідженнях істориків-краєзнавців», презентуючи наш краєзнавчий покажчик було вирішено укласти під цією ж серією «Наші славетні» окремі персональні біобібліографічні покажчики, які б розповідали більш детально про кожну особистість, що жила, працювала в нашому місті.

І в цьому році в рамках цієї серії укладено вже другий біобібліографічний покажчик, присвячений чудовому польському письменнику, історичу, краєзнавцю, лікарю Юзефу Ролле, тим паче, що привід більш ніж чудовий: в січні ми відмітили 130 роковини від дня смерті історика, а в вересні 195-річчя від дня народження [2].

Даний бібліографічний покажчик є спробою зібрати відомості про видатного історика, з метою популяризації його наукової і літературної спадщини.

В покажчику представлені публікації про Юзефа Ролле (статті про нього подані як українських, так і польських авторів, відповідно українською та польською мовами), представлено основні дати його життя і творчості, фотогалерея;

бібліографічний покажчик праць складається з таких розділів як твори Юзефа Ролле, публікації про нього в періодичних та продовжуваних виданнях українською та іноземними мовами, архівні джерела, веб-сайти присвячені життю й творчості Ю. Ролле [2].

Юзеф Ролле (відомий більше під псевдонімом «Dr. Antoni J.») – визначний лікар-невропатолог, доктор медицини, знаменитий дослідник і популяризатор польської й української історії, археограф, письменник.

Народився 25 вересня 1829 року на хуторі Генріхівка Могилівського повіту, нині село Роля Шаргородського району Вінницької області. У 1850 році вступив на медичний факультет Київського університету Св. Володимира. Наприкінці свого навчання в університеті Ю. Ролле майже рік стажувався фельдшером у київських шпиталях, головним чином у закладах для душевнохворих. Ця практика визначила його майбутню професію лікаря-психіатра [2].

З 1861 р. назавжди оселяється в Кам'янці-Подільському, саме тут він працює завідувачем психіатричного відділення місцевої лікарні. Він був соціально активним і виступав за викорінення варварських методів, які домінували в психіатрії ХІХ століття. Хворих зв'язували ланцюгами, обливали крижаною водою... Під приводом забезпечення безпеки хворих катували. Ролле, який під час перебування в Західній Європі мав можливість навчитися сучасним медичним методам, вважав за краще зосередитися на ефективній терапії. У 1862-65 рр. він був секретарем Товариства Подільських лікарів, а крім того, був також лікарем православної семінарії, що дозволяло йому практикувати серед тодішньої еліти [6]. Протягом 30-х років працював над книгою «Про спадковість психічних захворювань». Ряд фундаментальних праць присвятив санітарному стану краю. Паралельно з медичною практикою збирав матеріали з історії Поділля. Саме в Кам'янці-Подільському він розпочав історико-літературну діяльність,

збирав і публікував старовинні перекази і легенди Поділля [2].

Перший розділ покажчика праць, мабуть основне, що має бути в будь-якому біобібліографічному покажчику – це твори, праці Юзефа Ролле, адже саме завдяки своїм історичним працям Ролле став широковідомим. Дослідження історії Поділля — це захоплення всього його життя, яке зародилося в ньому в зрілі роки. Ролле дружив із Францішеком Ковальським, архіваріусом родини Потоцьких із Тульчина, який надав йому доступ до величезного сімейного архіву. Лікарська робота полегшила йому збір історичних відомостей: маючи багатьох пацієнтів серед подільської шляхти, він отримав доступ до родинних паперів. Він збирав оригінали документів, робив записи та копії. Він зібрав велику бібліотеку, яка налічувала кілька тисяч томів. Усе це стало чудовою основою для популярних історичних творів [6].

Написані польською мовою, вони, насамперед, друкувалися в різноманітних виданнях Львова, Кракова, Варшави. Охоче приймала їх на той час українська та російська періодика. У 1882 році в Києві вийшов перший номер щомісячного літературного часопису «Киевская старина». А вже у червні 1883 року на його сторінках побачила світ у перекладі робота Юзефа Ролле «Українські жінки», у вересні-жовтні – «Страшний Йосип». А далі з 1885 по 1887 році в часопису друкувались такі твори, як – «Іван Підкова» (1885), «Кармалюк» (1886), «Доля красуні» (1887), «На шпаковому шляху» (1887), «Сава Чаленко» (1887) [4, с. 31].

В покажчику подано посилання, перейшовши по якому можна ознайомитись з усіма номерами часопису. Також, з часом, з часописом можна буде ознайомитись і у нашій бібліотеці. На сьогодні плідно йде робота над створенням електронного каталогу «Київської минувшини», який буде розміщено на сайті університету.

Друкувались твори Ролле і в Архіві судової медицини, газеті «Подольские Епархиальные Ведомости». Саме не

сторінках Подільських Епархіальних Ведомостей ми знайомимось з такими творами Ролле, як, «Подольская старина. Журнал майора Пташинского конца XVIII в.», «Популярная гигиена : курс лекций, прочитанных в православной духовной семинарии». У 1880 році «Популярная гигиена. Курс лекций прочитанных в православной духовной семинарии» вийшли окремою книгою, про що у своїй статті «Йосип Ролле – природодослідник Поділля» згадує автор Наталія Таранова [5]. В статті йдеться зокрема, про те що у 1879 року Ролле було запрошено прочитати курс лекцій з гігієни в місцевій Подільській православній духовній семінарії. Всього Ю. Ролле прочитав семінаристам шість лекцій, які вражають обширністю і ґрунтовністю систематизованого фактичного матеріалу з природничого, соціально-економічного, побутового і культурного життя населення Поділля.

Свої історичні нариси та колонки Ролле підписував псевдонімами dr Antoni J., dr A. J., Adscriptus, Antoni J., Dr Antoni, Józef z Henrykówki, Pirożko Fulgencjusz. Історичні твори Юзефа Ролле були написані легко, дохідливо вони знайомили поляків з історією Поділля, і, завдяки історичній об'єктивності, формували певне світосприймання, сприяли взаєморозумінню між польським та корінним українським населенням.

Найбільш ґрунтовною працею Ролле є тритомник «Подільські замки на Молдавському кордоні» (написана 1880). Кам'янцю-Подільському присвячені перших два томи, що розповідають поетапно про найдавнішу історію міста, події XV-XVII ст., та турецьке панування. У книзі розповідається про життя духовенства, військових, міщан. У другому томі знаходимо опис Кам'янецької фортеці, життя кам'янецьких вірмен, взаємовідносин католицької, уніатської та православної церков та чернечих орденів на Поділлі. У третьому томі йдеться про інші населенні пункти Поділля – такі як, Бар, Брагу, Жванець, Могилів-Подільський та ін. [4, с. 32].

Ролле був надзвичайно плідним автором. Він публікував

історичні нариси та оповідання в газетах і журналах, таких як: «Gazeta Warszawska», «Tygodnik Ilustrowany», «Słowo», «Kraj», «Biblioteka Warszawska». Деякі тексти публікувалися в російському перекладі в київських журналах. Свої видання, доповнені та змінені, публікував у книжкових серіях – «Історичні оповідання», «Історичні анкети», «Повісті минулих часів» [6].

Нариси Ролле цінні як біографічне джерело. На основі здобутих ним документів він відтворив історію Поділля. Серед його творів – розповідь про трагічну долю Юрія Хмельницького, призначеного турками гетьманом Правобережної України, з титулом князя Сарматського, і страченого в Кам'янці 1685 року. Оповідь про графа Ігнатія Сцібор Мархоцького, володаря Миньковець Ушицького повіту. Його подорожі і спостереження вилились в історичні замітки про села Вербовець, Жванчик, Михайлівку, Нігин та багато ін. [4, с. 33].

Ролле опублікував десятки дисертацій і статей у медичних журналах. Пристрасть автора до дослідження минулого також відчувається в цих медичних текстах – спадщина Ролле включає, серед іншого: статті з історії судової медицини, венерології та історії проституції. У своєму дослідженні про спадковість психічних захворювань лікар дослідив історію психічних захворювань у польських шляхетських родинах, починаючи з XVI століття [6].

Немало зробив Ролле для розгортання краєзнавчої роботи на Поділлі, працюючи в складі губернського статистичного комітету. У книгу «Матеріали для історії Подільської губернії 1792-1796 рр.» ввійшло 119 документів 18 ст., підібраних в т.ч. і самим Юзефом Ролле. Плідно працював він і в складі комітету для історико-статистичного опису церков і населених пунктів Подільської губернії [4, с. 33].

У лікаря-письменника була багатотисячна юрба шанувальників і... чимало критиків. Його звинуватили у відсутності історичних навичок і некритичному підході до

джерел. Сам він не мав наукових амбіцій і наголошував на тому, що його публікації спрямовані лише на популяризацію забутої історії Пограниччя. Так, у багатьох етюдах література переважала над історичною точністю, але завдяки цьому творчість Ролле продовжувалася ще довго після його смерті [6].

В ще один, не менш важливий розділ покажчика увійшли публікації про Юзефа Ролле. Це публікації з періодичних і продовжуваних видань, збірників, монографій, матеріалів конференцій іноземних, в т.ч. і польських та українських авторів. А також розділ веббіографія, де подані посилання на електронні ресурси, сторінки, веб-сайти які знайомлять як з працями Ролле так і з публікаціями істориків про нього.

Юзеф Ролле належить до тих історичних постатей визнання заслуг котрих перед суспільством в історіографії відбулося ще при їх житті. Першим, хто найбільш серйозно і зважено поставився до творчості Й.Й. Ролле й став стежити за виходом у світ кожної його книги і нарису, був відомий фундатор української історичної науки, професор Володимир Антонович. Часті й цілком позитивні рецензії В.Б. Антоновича знайомили загал української громадськості з творчістю Й. Ролле, відкрили шлях до їх публікацій у перекладах на російську мову в тодішніх найбільш престижних часописах [1].

Перша спроба подати аналітично біографію, громадську діяльність, характеристику творів належить польському критику Вінсенту Коратинському, який 1881 року оприлюднив спеціальну статтю «Юзеф Аполінарій Ролле». У своїй праці він відзначив обдарованість й ґрунтовність історичних знань доктора Антонія, глибоку джерелознавчу основу українознавчих і поділезнавчих публікацій. А Юхим Сіцінський вперше оприлюднив більш-менш повну бібліографію праць Юзефа Ролле та подав на них короткі анотації, чим створив підґрунтя для конкретного вивчення його творів в Україні. [1]

Досліджували творчість Юзефа Ролле і подільські історики, з чийми працями ми можемо ознайомитись як на

шпальтах обласних і місцевих газет так і на сторінках наукових збірників. Це Стефанія Баженова (в покажчик увійшла 21 праця науковиці про життєвий і творчий шлях Ю. Ролле), Віктор Прокопчук (6 праць), Євген Мазурик (8 праць), Юлія Лискун (7 праць), Галина Осетрова (6 праць). Не можна не назвати авторів, краєзнавців і дослідників, які теж в своїх працях знайомлять нас із особистістю Юзефа Ролле таких як, Олег Будзей, Лев Баженов, Ірина Пустиннікова, Лариса Підгірна...

Для зручності а також і як допоміжний апарат в покажчику подано іменний покажчик, у якому наведено прізвища усіх авторів, співавторів бібліографічних записів. В кінці покажчика також подано список використаних джерел, які допомагали в укладанні видання.

При створенні покажчика відомості про публікації були отримані із традиційних каталогів та картотек наукової бібліотеки, архівних періодичних видань, бібліографії бібліографій, мережі Internet та електронних бібліотек, таких, наприклад, як «Електронна бібліотека Інституту історії України НААН України» та «Polona – polska biblioteka cyfrowa».

Polona – польська цифрова бібліотека, на яку подано посилання в покажчику, надає доступ до оцифрованих книг, журналів, журналів, графіки, карт, музичних предметів, листівок і рукописів із колекцій Національної бібліотеки Польщі та інших установ. Ресурси Polona були розширені завдяки реалізації проекту «Patrimonium – оцифрування та доступ до польської національної спадщини зі збірок Національної бібліотеки та Ягеллонської бібліотеки». І саме тут, в Polona, знаходяться у відкритому доступі книги, видання та рукописи, листи, Юзефа Ролле. Доступ до матеріалів, які захищені авторським правом, можливий у читальних залах Національної бібліотеки в Польщі або ним можна скористатися через Цифрову бібліотеку наукових видань Academica. А з нашим покажчиком можна ознайомитись, завітавши до наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», електронна версія

покажчика розміщена на веб-сторінці наукової бібліотеки сайту університету в рубриці Бібліографічні покажчики.

Покажчик адресовано викладачам, студентам, краєзнавцям, історикам, всім тим, хто цікавиться діяльністю лікаря, історика, кам'янчанина Юзефа Ролле.

Список використаних джерел

1. Баженова С. Е. Життя і творчість Юзефа Антонія Ролле в працях учених і краєзнавців останньої чверті XIX-XX ст. *Питання історії України* : зб. наук. статей. Чернівці : Золоті литаври, 2000. С. 386–399.

2. Dr. Antoni J. – Юзеф Ролле : до 195-річчя від дня народження видатного краєзнавця Поділля 1829-1894 : біобібліографічний покажчик / упоряд. Людмила Посітко. Кам'янець-Подільський, 2024. 120 с.

3. Наші славетні : краєзнавчий ретроспективний внутрішньогазетний бібліографічний покажчик / упоряд. Ольга Циганок ; ред. і упоряд. Людмила Посітко. Кам'янець-Подільський, 2021. 96 с.

4. Прокопчук В.С. Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність. Київ : Рідний край, 1995. 203 с.

5. Таранова Н. Б. Йосип Йосипович Ролле – природодослідник Поділля. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2013. № 2. С. 15–22.

6. Rosołowski M. Antoni Rolle, kronikarz nieistniejącego świata / Marcin Rosołowski. URL: <https://i.pl/antoni-rolle-kronikarz-nieistniejacego-swiata/ar/13008360>.

**Анотований список літератури за темою
«Національно-патріотичне виховання студентської молоді
у бібліотеках ЗВО в умовах воєнного стану»**

1. Грігаш, М. Взаємозбагачення національно-культурних традицій багатонаціонального краю : з досвіду роботи бібліотек Закарпаття / М. Грігаш // Бібліотечна планета. – 2020. – №2. – С. 12-17. – [Розглядається один із пріоритетних напрямів діяльності бібліотечних працівників Закарпаття - організація обслуговування національних груп, що компактно проживають в області, вирішення проблем їх інформаційного забезпечення та конкретизація роботи бібліотек у цьому напрямі на перспективу. Зокрема, це стосується питань книговидання, проблем кадрів у бібліотеках, що обслуговують меншини, закордонних зв'язків, співпраці з національно-культурними об'єднаннями краю. Виконуючи свою соціально-культурну функцію, бібліотеки Закарпаття докладають значних зусиль для пізнання, розвитку, популяризації, збереження і збагачення національно-культурних традицій цього багатонаціонального краю. Досвід роботи бібліотек, що обслуговують румунське, словацьке, угорське населення та поселення ромів.]
2. Забіянов, Є. Робота медіахабу в умовах воєнного стану: досвід Одеської ОУНБ ім. М.С. Грушевського / Є. Забіянов // Бібліотечна планета. – 2022. – №2. – С.31-32. – [У статті висвітлено досвід роботи бібліотеки з реалізації медіапроєкту, мета якого – створення медіахабу, в межах котрого відбуваються просвітницькі лекції національно-патріотичної та інформаційно-

безпекової тематики.]

3. Кушук, Т. Нові підходи до просвітництва: не складаємо зброю / Т. Кушук // Бібліотечна планета. – 2024. – №2. – С.15-19. – [Досвід культурно-просвітницької діяльності Публічної бібліотеки з філіями Бердичівської міської територіальної громади, зокрема, формування світогляду, національно-культурної ідентичності, патріотичного виховання користувачів.]
4. Охріменко, М. Бібліотека - дім для рідної мови / М. Охріменко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2024. – №1. – С.22-25. – [У статті розглянуто досвід роботи бібліотек Кіровоградської області з популяризації української мови.]
5. Пилип, Я. Науково-технічна бібліотека Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу: минуле та сьогодення : до 60-річчя від дня заснування / Я. Пилип, Л. Цок // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2020. – №4. – С. 50-53. – [У статті автор висвітлює історію становлення та розвитку науково-технічної бібліотеки, розкриває основні напрями діяльності, зокрема й патріотичного виховання та шляхи модернізації книгозбірні університету.]
6. Прокопенко, Н. Внесок публічних бібліотек України в популяризацію української мови (напрями та форми роботи) / Н. Прокопенко, О. Зозуля // Бібліотечна планета. – 2021. – №4. – С.11-15. – [Подано конкретні приклади з популяризації української мови публічними бібліотеками, як-от: формування фондів виданнями державною мовою, підвищення фахового рівня бібліотекарів, курси української мови, практичні заняття, проєктна діяльність, конкурси, марафони, книжкові виставки тощо.]

7. Скаченко, О. Національно-патріотичне виховання молоді в бібліотеці вишу: з досвіду Наукової бібліотеки КНУКіМ / О. Скаченко // Бібліотечна планета. – 2016. – №3. – С.6-9. – [Висвітлено досвід роботи з національно-патріотичного виховання студентства, просвітницьку діяльність Наукової бібліотеки КНУКіМ.]
8. Федяй, С. Національно-патріотичне виховання молоді як один із пріоритетних напрямів соціально-культурної та виховної діяльності бібліотеки у реаліях війни / С. Федяй // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2023. – №2. – С.10-11. – [Висвітлено досвід роботи Наукової бібліотеки Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова з національно-патріотичного виховання молоді, яке набуло винятково важливого значення в умовах воєнної агресії російської федерації в Україні. Особлива увага приділена таким актуальним в умовах дистанційної роботи формам соціально-культурної та виховної діяльності бібліотеки як віртуальні виставки, флешмоби тощо.]
9. Фесенко, Н. Мріємо, діємо, наближаємо перемогу: з досвіду роботи з молоддю в бібліотечних закладах Сумщини / Н. Фесенко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2023. – №3. – С.17-19. – [Мова йде про інформаційну та психологічну підтримку молоді під час збройної агресії в бібліотеках Сумщини, залучення її до реалізації різноманітних проєктів.]
10. Шевченко, О. Якісний контент, час і просування: як популяризувати подкасти в бібліотеці / О. Шевченко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2024. – №2. – С.14-15. – [Представлено досвід роботи Дніпропетровської ОУНБ з просування тематичних аудіоподкастів, які роблять пізнання легким та доступним, а навчання - цікавим та захопливим.]

11. Юрчишина, О. Формування національної ідентичності та патріотизму шляхом популяризації краєзнавчих інформаційних ресурсів / О. Юрчишина // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2024. – №2. – С.24-27. – [Висвітлено досвід роботи НБ Вінницького національного медичного університету ім. М. Пирогова щодо створення краєзнавчих інформаційних ресурсів та їх популяризацію задля формування національної ідентичності та дієвого патріотизму.]